БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеи

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч. МАРТ 13 ЧЕТВЕРГ № 61 (7907).

Өртээ 2 көп.

БИСТИҢ агитпунктувуста

Соңгулда хүнүнге чедир каш-ла хонук артқан. Ол хүнге эки организас-техниктиг белеткелди чорударынче, соңгукчуларга бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургузарынче кичээнгейни бистиң агитколлектив угландырган.

Бистиң № 4 агитпунктувустуң хамаарышкан черлеринге харылзаа эргелелинин, хоорайның харылзаа белдириниң, № 3 школаның, облпрофсөвүледиң болгаш аптека эргелелиниң партия организациялары (секретарьлары Б. Юневич, Р. Макаренко, А. Кочнева, В. Мерзляков, Э. Иванова) политмассалыг ажылды чорудуп турар. Баштай ол партия организацияларының секретарьлары-биле соңгулдага белеткел кампаниязының үезинде агитколлективтиң чорудар ажыл планын көрген.

Агитпунктуну январь айдала дерээн. Аңаа үстүнде адаан парторганизациялар идепкейлиг киришкен. Февраль айдан эгелеп агитаторларның агитпунктуга дежурныйлаашкынын организастаан. Оон ынай Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Ю. Аранчын, Кызыл хоорай Совединиң депутаттары А. Мельниченко, Ю. Ковенский олар соңгукчуларның мурнунга отчёлун берген.

Соңгукчуларның дагзызын өй-шаанда кылган. Бо ажылга агитаторлар идепкейлиг киришкен. Ам бо хүннерде Кызыл хоорай Совединге депутаттарның кандидаттарыбиле соңгукчуларның ужуражылгалары эртип турар. Аңаа соңгукчулар үлүг көдүрүүшкүнүүр киржип, боттарының чагыгларын кандидаттарынга берип турар.

Н. НАСАТКИН,
№ 4 агитпунктуның эргелекчизи.

Соңгулдага уткушпуур

АНЫЯКТАР БОЛГАШ КЛУБ

Аныяктарның идепкейлиг киржилгези чокта эки клуб ажылын, а клуб чокта аныяктарның культурлуг сайзыралы болгаш хоглуг дыштанылгазын бодаары безин берге. Улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларынга ышкаш, культура хогжүлдезинге күштүг, талантының, солун ажыл-керектиң эгелекчилериниң төттүмес үнер дөзү аныяктар болуп келген.

Клуб албан черлеринде чоруттуруп турар бүгү-ле ажылдарның — бот-тывынгыр уран чүүлдүң, массалыг кежөлериниң, номчулга конференцияларының болгаш диспуттарның эң идепкейлиг киржикчилери болгаш эгелекчилери комсомолчулар, аныяктар болуп турары черле таварылга эвес. Культура одагларының септелге белеткелинге, оларны дериринге, чаагайжыдың ногаанчыдарынга бистиң аныяктарывыстың киярген болгаш киирип турар үлүгхуулу улуг. Аныяктарны ол бүгүже комсомол организациялары, комитеттери организастап, чаа, солун чүүлдериниң эгелекчилери, тывыкчылары болуп турар.

Клуб ажылынче аныяктарны эң хөй киириштирип, комсомол организациязыбиле культура ажылдакчылары харылзаалыг, сүмелиг ажылдап тургаш, көрүлделерге, фестивальдарга эки түңнелдерни чедип алган ыяыг черлер бистиң республикада эвээш эвес.

Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозта бо талазы-биле байдал эки. Ында комсомол комитеди клуб ажылын аныяктар ортузунга политкижизидилгелиг ажылдың база бир чугула хевири кылдыр санап, клубка чорудар хемчегларниң планын кады тургузуп, оларны боттандырарынга доктаамал киржип турар. Ол клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл коллективинде, улуг пазылыглар-биле чергелештир, аныяктар хөй киржип турар. Харын ооң ачызында ол бот-тывынгыр коллектив республикага ат-сураа алгыш, кандыг-ла бир чаа чүүлдү өскелерден мурнай тып үндүрген, өске черлерге пенпеткен турар ужуру ол. Колхозтуң аныяктары болгаш көдээ интеллигентилер культура-массалыг ажылдардан аңгыда, культура одагларын септөөринге, чаагайжыдарынга база киржип турар.

Улуг-Хемде «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Эйлиг-Хем салбырында көдээ клубтуң ажылын экижидеринге комсомолчуларның болгаш аныяктарның улуг киржилгелиг болганын клуб эргелекчизи эш Чандаа Билчир-оол өөрүшкү-биле демдеглеп турар. Районунда, харын-даа республикада эки ажылдыгларның бирээзи апарган ол клубтуң чөвүлелинде, болгүмнер удуртукчуларында, бот-тывынгыр коллективинде колдуу аныяктар. Олар чайгаар төрүттүнген мергежилдиг кижилер турбаан, ынчалза-даа клуб ажылынга, бот-тывынгыр уран чүүлге киржип тургаш, боттарының талантызын илередип, бедидип алганнар.

Аныяктарның коммунистиг киржизидилгезин улам күштелдирер дугайын ВЛКСМниң 50 чыл оюн байырлаары-биле холбаштыр хүлээп алган доктаалынга СЭКП ТК айытпышаан, ол чугула ажылга культура чырыдыышкын албан черлериниң калбаабиле киришкен турарын айыткан. Чорудуп турар ажылының утка-шынарын хөй пуруузувда аныяктар темазынче, комсомол амыдыралынче угландырып, уран чүүлче, культура-массалыг хемчеглерже аныяктарны хандыдып турар Эрзиниң Культура бажыңы, Бии-Хемде Тарлаг, Өвүрде Солчур, Каа-Хемде Ильинка клубтары дээш, өске-даа хөй-хөй культура албан черлерин демдеглеп болур.

Ынчалза-даа бот-тывынгыр уран чүүлге, культура-массалыг хемчеглер чорударынга, чаа болгаш солун чүүлдерни тып үндүрериңге төттүнмес күш болур аныяктарның талантызын, хей-аъдын бистиң дыка хөй клуб албан черлери чедир ажыглавайн турар. Клубка болур кандыг-даа массалыг хемчеглериниң кол киржикчилерин аныяктар, олар кайда-даа хөй дээраи билдингир. Ол хиреде-ле культура чырыдыышкын черлериниң чамдык ажылдакчылары аныяктар-биле ажылдың үүн тыппас, оларның эгээртинмес күжүн боттарынче хаара тутпас болгулаар. А чамдык комсомол организациялары, райкомпары ону херекке албайн баары шын эвес.

Кызылдың бүдүрүлгелериниде аныяктар хөй, оларда клубтар-даа, культура бажыңнары-даа бар. Ол хиреде-ле клубтуг бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының, комсомол организацияларының болгаш ВЛКСМ хооркомунуң аныяктарның күжүн үнелеп, организаставайн турарындан хоорайның клубтарының хөй нуруузу эзнизиргей байдалда. Чамдык клубтарга ийи-чаңгыс болур хемчеглер организас чок, кыдыра утка-шынарлыг, эвээш киржикчилерлиг болуп турар. Бир эвес аныяктарны культура одагларынче хаара тудуп турган болза, чаа-чаа талантылар хөй илерээп, оларның культурлуг деңнели улам бедзон, корум-чурум үрээр чорук эвээжээн турар ийик. Мындыг чижектерни Таңдының Марачёвкадан, «Найырал» совхозтуң чамдык клубтарындан дээш өскедаа черлерден көргүүзүп болур-дур.

Тыванның ажылчы чону, ооң аныяктары ленинчи юбилейге болгаш Совет Тываның 25 чылынга белеткенип турар. Ол улуг байырлалдарга холбаштыр уран чүүлдүң, чечен чогаалдың, бот-тывынгыр талантыларның хөй санныг көрүлделерп. фестивальдары, декадалары болур. Оларның киржикчилери, тыва уран чүүлдүң хоочун кижилери-биле кады, уран талантылыг аныяктар болуру чугаажок. Ынчангаш культура албан черлериниң ажылдакчылары, комсомол организациялары аныяк өскенниң ортузунга культура-массалыг ажылдарны калбартыр, оларның эгелээшкиннерин деткип, талантылыг чаа аныяктарны тывар, өстүрер дээш күжениишкиниг ажылдаар ужурлуг.

Аныяк өскенниң идей-политиктиг, культурлуг деңнелин бедидеринге клубтарның ролюн улам бедидер. Аныяк кижилерге, ол ышкаш өөреникчилерге тускай кежөлерни, конференцияларны, лекцияларны организастап, оларга хоочун салгалдың революшчу, күш-ажылчы, дайынчы чаңчылдарын, бирги эзлегге В. И. Ленинниң ажыламыдыралының үлегер-чижээн угаадып пропагандаларын культура ажылдакчыларының чугула херээ болур.

Аныяк салгалдың бүгү талалыг сайзыралы дээш партийжи сагыш салыышкынның хөй илерээшкиннериниң бирээзи болур культура албан черлерин бистиң комсомолчуларвыс болгаш аныяктарывыс боттарының кылдыр көрүп, оларның хөй талалыг ажыл-чорудулгазынга партия, комсомол организацияларының удуртулгазыбиле идепкейлиг киржирин чедип алыр херек.

Марина Николаевна Цой—физика башкызы. Ол Чадаананың № 1 школазында ийи чыл ажылдап турар. Биче сеткилдиг аныяк башкы школаның башкылар, өөреникчилер, ада-иелер коллективиниң хүндүткелин чаалап алган. 1968—69 өөредилге чылында 9 «а» класстың удуртукчузунда ажылдап турар. Класстың өөредилгези, чуруму эки. Бот-тывынгыр уран чүүлге уруглар ынак.

№ 1 школаның башкылар коллективи Марина Николаевнаны Чадаана хоорай Совединиң депутадының кандидадынга депшиткен.

ЧУРУКТА: М. Н. Цой.

О. САНДЮНУҢ фотозу.

Ужуражыышкыннар

БАРЫЫН-ХЕМЧИК районуң Ак көдээ Совединиң депутадының кандидадынга соңгукчулар аныяк садыгжы Анастасия Дагбаевна Куулярны депшиткен. Чоокта чаа кандидат 13 дутаар округтуң соңгукчулары-биле ужурашкан.

Анастасия Куулар Доң-Терезин суурда магазинге ажылдаа-ла үр болбаан. Ынчалза-даа кыска үениң иштинде бодунуң онзашкан ажылынга кызымак, садыл алыкчыларның негелде-хереглелиниге дыцнангыр, сагыш човаачал чоруун коргүзе берген. Ай, квартал санында бараан саарылгазының планын үргүлчү 104—107 хуу күүседип келген. Аныяк садыгжы В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болур юбилейинге болгаш Тываның 25 чыл оюнга уткуштур калбарган чарышка идепкейлиг киришпишаан, чонну чүгүла хереглел барааннары-биле хандырар, садыглаашкынының культуразын улам бедидер дээш кызымак ажылдан турар.

Ужуражылга хуралынга хоочун коммунист О. Барыңмаа, О. Бөпүүдей болгаш оон-даа өскелер санал берип чүве чугаалаан, март 16-да көдээ Советтиң депутадынга төлептиг кандидат дээш бадылаашкынын чаңгыс эп-сеткилдиг бээринче соңгукчуларны кыйгырган.

А. ДОПЧАА.

Соңгукчуларның чагыглары

ЧЕР-ЧЕР Советтеринге соңгулдага белеткел ажылдары ыраккы Бай-Тайга районда түлүктээп. Бажың санында агитаторлар кирип, совет демократияның дутайында тайылбырлап, кандидаттарның намдарын соңгукчуларга танышпырып турар.

Кандидаттар-биле ужуражылгаларга соңгукчулар чагыгларын, бар четпестерни чайладырының талазы-биле санал-оналдарын бергилээп. Район Совединиң депутадынга кандидат Бора Кууларовна Биче-оол-биле ужуражылгага эмнелге хандырылгазын экижидериниң талазынче чагыглар хөй болган. Бора Кууларовна район эмнелгеаинде эмчи-фтизиатор. Ынчангаш соңгукчуларының чагын күүседип, эмнелге хандырылгазынга четпестерни моон соңгаар болдурбас дээш хемчеглер алырын ол хүлээнген. Тээли көдээ Совединиң депутадының кандидадынга депшиттиргей Ужар-оол Дарый-ооддан ол девискээрге кудуң кылдырарын чедип алырын соңгукчулар чагаан.

Шүйүң кадыкшылга школазынга район Совединге депутаттың кандидады, «Мурнакчы» колхозтуң даргазы Хертек Чүдекеевич Кудурукпай соңгукчулар-биле ужурашкан. Кадыкшылга школазының баазазынга бус-биле чылыдар 60 орунчуг интернатты, суурнуң чурттакчыларынга холушкак барааннар садар магазинни чоокку үеде түттуруп бээрин база электростанцияны кылдырарын кандидатка соңгукчулар чагаан.

Мындыг янзылыг чагыгларны депутатка кандидаттарга өске-даа ужуражылгаларга берген.

М. КЫРЛЫГ-КАРА,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

Часкы тарылгага үлегерлиг белеткенир

ВЦСПС-тиң СЕКРЕТАРИАДЫНЫҢ ДОКТААЛЫ

ВЦСПС-тиң секретариады 1969 чылда часкы хову ажылдарынга белеткенириңге болгаш чорударынга холбаштыр профсөвилел организацияларының сорулгаларын тодаргайлап айыткан доктаал үндүрген.

Профсөвилел чөвүлелдериниң болгаш комитеттериниң, совхозтарның ажылчын комитеттериниң, колхозтарның профкомнарының ол талазы-биле кылыр ажылы хөй. Часкы тарылганы чогумчалыг хуусада бедик шынарлыг эрттирери, техниканы, пефть продуктуларын, минералдыг чемнишчидилгелерни таарымчалыг ажыглаары дээш көдээ ажылагый ажылдакчыларының социалистиг чарыжын калбартырын оларга сүмелээп.

Часкы хову ажылдарынга белеткенириниң үезинде таварыштыр колхоз, совхозтарның, салбырлар, бригадалар коллективтериниң алган хүлээлгелерин күүседип турарын хынаар ажылды чер болганга организастаары, четпестерни чайладыр хемчеглерни алыры эргежок чугула. Көдээ ажылагый техниказын септеп турарының шынарынче, үрезин тараазын белеткээринче, тракторларның ийи эолчеглиг ажылдаарынче оноза киржээгей салза чогуур.

Профсөвилел организациялары механизаторларны немей тывар хемчеглерин ажылагый органнары-биле болгаш профтехөөредилге органнарыбиле кады алыр ужуурлуг. Колхоз, совхозтарга ажылдадыры-биле чоруткан бүгү механизаторларның эки ажылдаарынга эргежок чугула байдалдарны тургузуп бээр херек.

Ажылды нормалаарын болгаш ооң толевирин организастаарынга контроль тургузарын, часкы тарылганы чедиишкиниг эрттиргенин, хову ажылдарының бедик шынарлыг болганы дээш материалдыг идиг берип болур арганы калбаа-биле ажыглаарын көдээ ажыл-агыйның, белеткелдериниң ажылчын, албан-хаакчыларының, аъш-чем үлетпүрүнүң ажылчынарының профсөвилел чөвүлелдерийге, комитеттериниге сүмелээп. Станциялар чанында пунктулардан минералдыг чемнишчидилгелерни болгаш көдээ ажыл-агый техниказын совхозтарга, колхозтарга чогуур ойүвде чедирип берип турарын контролыга алырын база ол профсөвилелдерге дааскан.

Машина тудуушкунуңуң ажылдакчыларының, ужар үүлдүң болгаш камгалал үлетпүрүнүң ажылчынарының, пефть, химия үлетпүрүнүң ажылчынарының профсөвилелдериниң төп комитеттери будүүрге черлериниң коллективтериниге социалистиг чарыштыг улам калбартыр херек. Социалистиг чарыш көдээ ажыл-агыйга тракторларны, автомобильдерни, көдээ ажылагый машиналарын, артык кеаектерни, минералдыг чемнишчидилгелерни, үнүп камгалаар будумелдерни будүүрүп үндүрүп, чорудуп бээр даалгаларны долдур, ажыр күүседириниче угланган турар ужурлуг деп, доктаалда чугаалаан. Көдээ ажыл-агыйга чедирип бээр чүүктерни сөөртүп турарын, көдээ ажыл-агыйның хереглелдериниге транспорттуг бирги эолчегде бээрин хөйнитиниң контрольдаар черлерии организастаарын ВЦСПС-тиң секретариады демир-орук транспортунуң ажылчынарының, далай, хем флодунуң ажылчынарының, автомобиль транспортунуң, чазаглыг оруктарның ажылчынарының профсөвилелдериниң төп комитеттериниге дааскан.

Доктаалда часкы хову ажылдарының үезинде көдээ ишчилерниң амыдырал хандырылгазын эки организастаар хемчеглерни айыткан.

(СЭТА-ның корр).

ДЕПУТАТ СОҢГУКЧУЛАРЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ Дээди Совединиң депутады, СЭКП обкомунуң көдээ ажылагый килдизиниң эргелекчизи эш Н. К. Конгар Аксы-Барлык суурнуң чурттакчы чонунуң ниити хуралынга отчёт кылган. Депутат Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың иштики, даштыкы политиказын, республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынган соруглазарны соңгукчуларга тайылбырлаан.

Частың айы эгелезе-даа, ниитининг мал ажылында бергедээшкиннер уламылаышаан. «Барлык» совхозтуң удуртукчуларының, мал ажылының түскай эргемиглериниң болгаш малчынарның кол кичээнгейин малды кыштан менди ажырар дээш бүгү-ле боллунар аргаларны мобилизастаарынче депутат угландырган.

Моон мурнунда Аксы-Барлык—Кызыл-Мажалык аразында автобус чорбайн турган, соңгукчуларның чагыны ёзугаар автобус хүнде 2 катап чоруур апарган. Хуралга саналберген Успун, Төгүн, Попун-оол, Даваз совхозтуң ажыл-агый болгаш культура хөгжүлдезин чугаалаан, депутаттың практиктиг дуза көргүскенин демдеглеп, немелде чагыгларны берген.

Депутат-биле ужуражылгыны үезинде Ак-Довуракты амыдырал хандырылга комбинадының ажылдакчылары суурнуң чонунга ар, херээжен белен хептерни саткан.

Т. ТАЛГАНЧИК.
«Шынның» корр.

СОВЕТ КЫЗЫГААР—ИДЕГЕЛДИГ КАМГАЛАЛДА!

Тес-хемчилерниң үнү

Кыдат эрге-чагыргаларның организастааны совет-кыдат кызыгаарга чепсектиг чөңгээни киледиле бууруу шаап, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ленинчи даштыкы политиказын ишки-биле детказын ажылчы чонналрның хөй кижилиг митингилери Тес-Хем районнуң ажылагый, будүүрүлге, албан, организация черлеринде болуп турар.

Район төвүнге болган хөй кижилиг митингиге райкүүкожунуң даргазы Серенмаа Байыр-оол чүве чугаалаан, чепсектиг кыдат чөңгээ үезинде маадырлыг өлген совет кызыгааржыларның ада-иелеринге, дөргүл-төрелдеринге ханы кажыдалын илергейлээн.

Митингиге эш М. Артаев сөс алгаш, Мао Цзэ-дунуүң болгаш ооң бөлүүнүң авантюрисчи политиказын буруу шапкан.

Самагалдай ортумак школазынга болган хөй кижилиг митингиге башкы В. Ондар чүве чугаалаан, совет-кыдат кызыгаарга маоцзэдунчу чепсектиг чөңгээни бууруу шаап, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың шиитпирлиг хемчеглерин ишки-биле деткип, өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың деңнелин улам бедидер дээш ажылдаарын чугаалаан.

(Бистиң корр).

Кызыгаарывыс ыдыктыг

Кызылдың эът комбинадының ажылчынарының хөй кижи киришкен митингизи маочу эрге-чагыргаларның совет-кыдат кызыгаарга чепсектиг чөңгээзин шиитпирлиг буруу шапкан.

Комбинаттың кол механиги, мурнунда кызыгааржы чораан Виктор Саскин сөс алгаш, мынча дээн:

— Төрээн чурттуң болгаш чоннуң мурнунга боттарының дайынчы хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсеткен совет кызыгааржыларга өөрүп четтирипшкинин илеретпин. Бистиң ыдыктыг кызыгаарларывысче шоглааннар доозазы чогуур ойтур шавышкыны алыр апаар. Кыдат чөңгээчилерге, каргыш!

Колбаса кылыр цехтиң мастери, Валентина Петухова:

— Кыдат эрге-чагыргаларның чепсектиг чөңгээни бүгү совет кижилерниң килеңин хаймыдырган. Ажылдап турар цегимниң коллективиниң омүнээзинден, кыдат эрге-чагыргаларның ойлук чок дерзин үүлгединиге шиитпирлиг удурланышкынывысты илергейлеп тур бис—дээн.

Курлавырда офицер секретарь-машинакчы Александра Маслова, мурнакчы чолаачы Федор Чистяков болгаш өскелердээ кыдат эрге-чагыргаларга килеңиээшкинин илергейлээннер.

Митингиниң киржикчилери кыдат эрге-чагыргаларның кара сагыштыг чөңгээзинге удурланмышаан, совет Төрээн чурттуң күүзүн быжыглаар дээш улам күжепишкинниг ажылдаарын шиитпирлээн.

ЧУРУКТА: митингиге чыылганнар.

С. ӨСКҮС-ООЛДУҢ фотозу.

Ажылчыннарның килеңи

Тываның хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи— Кызылдың алгы заводунуң кызыл-булуну. Аңаа заводтуң ажылчынары, инженер-техниктиг бүгү ажылдакчылары чыглып келген. Даман ортулукта совет-кыдат кызыгаарга кыдат эрге-чагырганың күткүүшкүнү-биле совет кызыгаарны үреп кирип келгеш, боо-чепсекти ажыглаан өңчүк-чөңгээлиг халдаашкынга удур боттарының килеңин илередириниң митингизинге чыылганнары ол.

Совет кызыгаарны үреп, совет кызыгааржыларга удурдээрбечи халдаашкынныг өңчүк-чөңгээниң дугайын СЭКП хооркомунуң толээзи чугаалаан.

Заводтуң улуг экономизи Мария Алексеевна Мералякова митингиге чүве чугаалаан мынча дээн:

— Пекин эрге-чагырганың маоцзэдунчу болгүнүң күткүүшкүнү-биле болган бо өңчүк-чөңгээ, дерзин ажылал совет кижилер бистерниң килеңивисти хайындырып турарбис. Төрээн чурттуңуң ыдыктыг кызыгаарын камгалап тургаш, маадырлыы-биле өлген кызыгааржыларны кажандаа утпас бис. Бистиң отлуувус база-ла Ыраккы Чөөн чүктө, совет-кыдат кызыгаарда бодуңуң шериг албан-хүлээлгезин эрттирип турар чүве. Ынчангаш иези мээң хөрек-түрөөм оожургавас-тыр. Ынчалза-даа Төрээн чурттуң камгалап, ооң ыдыктыг кызыгаарын үреп кирип, боо-чепсээн тудуп алгаш, чөңгээлеп келген дайзынарга согуушкунну бөөри бистиң оолдарывыстың ыдыктыг хүлээлгезин.

Ооң соонда заводтуң ажылчыны, Ыраккы Чөөн чүктө совет-кыдат кызыгаарга албан эрттирип турган, шеригден халажып келген М. И. Казанцев өңчүк-чөңгээлиг халдаашкынга, кыдат дээрбечилерниң чүдек-бужар үүлгедиглериге бодуңуң киленцеп хорадаанын илередип, Төрээн чурттуң камгалаар херекке быжыг туржурунга кеззээде белеңин чугаалаан.

Митингиниң киржикчилери килиңиээшкинин илереткен резолюцияны хүлээп алган.

(«Шынның» корр.).

★ МОСКВА. «АТЭ-1» заводтуң ажылчынары совет-кыдат кызыгаарга болган чөңгээге киленцеп удурланганын илергейлээн.

— ССРО биле КУР-нуң аразында кызыгаар сөөлгү үеде маоизстердиң чөңгээлиг мескилдежиишкиннер кылыр чери болу берген. Мао Цзэдунүң кемниг херектер үүлгедип турар чарылдырычы болүү кожа ийи күрүнеиниң улустарының пайналыын үрээр деп, бужар сорулганы салып алган. Даман ортулуктуң девискээрииге база бир чөңгээ кылган үүлгедиг ону бадыткап турар-дыр—деп, заводтуң кол энергетигинин оралакчызы А. Хрыкин митингиге медеглээн.

Боттарының үүлгеткен бүгү кемниг херектериниң ужурунда улузунуң мурнуунга кыдат удуртукчуларның харыы тудар үезиниң база келир деп ылаш бүзүрелдиниң мастер С. Нектарова чугаалаан.

Митингилер пайысыладың хөй-хөй бүдүрүлге черлериниге болган. Москвачылар СЭКПниң болгаш Совет чазактың политиказын ишки-биле детпип турарын боттарының чаңгыс эп-сеткилдиг үндүрүп турар доктаалдарында медеглээн.

* * *

★ СМОЛЕНСК. Бо хүннерде Смоленск областың хоорайларында болгаш суурларында чонуң кыдат чөңгээлерге удурланган киленцеп үнү дыцналып турар.

Кыдат хоорайларның чурттакчылары совет дайынчыларны 1945 чылда чалбымшыгыр өөрүп, акы-дуңма сеткилдиг үткүп турду деп, Кыдатты хостаанының киржикчиниң Смоленскиниң автоматика заводунуң слесарьлар бригадири П. С. Синицын демдеглээн.

Турисчи маршрут-биле

ГДР-ден болгаш Польшадан турисчи валуктер Совет Эвилелинде март он бирде чедип келгеп. Ынчаарга Болгария, Польша болгаш Чехословакиже совет хамаатылары аътаныпкан.

Өртөн чылын Совет Эвилелинге социалистиг чурттардан 170 мун кижи чораан болгай. Бо чылын бот-боттарынче алдажылга оон-даа калбарар.

(СЭТА).

БИСТИҢ КАНДИДАТТАРЫВЫС

КОММУНИСТ

Бо эвилең, биче сеткилдиг бөдүүн кижи-биле чээрби ажыг чыл мурнунда Москвага, Комсомолдуң дээди школазынга таныжып каан мен.

1947 чылдың часкаар чүве, бир-ле кежээ Анатолий Иванович Ломаев-биле ужуражы бээримге:

— ВЛКСМ Төп Комитеди мени Тываның комсомол организациязынга барып ажылдаарын сүмелеп тур, чүү деп бодаар сен? — диди.

— Чүгле байыр чедирер апаар мен, — дигеш, ынчаардагы аныяк Совет Тываның, ылаңгыя ооң комсомол организациязының ажыл амыдыралын аңаа чугаалап берген мен. 1947 чылдың июльда А. И. Ломаевти ВЛКСМ Тыва обкомунуң ийиги секретарынга соңгаан. Оон бээр-ле ол Тывада ажылдап, ооң социалистиг чаартылгаларынга идепкейлиг киржип келген.

Кая-даа, кандыг-даа ажылга Анатолий Иванович бодун мергежилдиг организакчы, чон-биле ажылдап билир кижи кылдыр көргүзүп, коммунистиң бедик адын төлептиг тудуп келген. Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун чылдарында Алтай сибирьжилериниң коммунистер болгаш комсомолчулар колдаан эки турачы отрядының составынга кирип, бригаданың политкилдизиниң начальнигиниң комсомол ажылының талазы-биле дузалакчызы болуп, Калинин фронтузунга немец-фашистиг эжелекчилерге удур эрес-маадырлыг демисежип чорупт турган. Тулчуушкуннарның бирээзинде балыглаттыргаш, дедир чанып келгеш, Даг-Алтайның комсомол организациязын удуртуп турган. Оортан харын ВЛКСМ-ниң Алтай крайкомунуң секретарынга депшээн.

Тывага келгеш база-ла аныяктарның арга-сүмелиг организакчызы болуп, Совет Тываның комсомолиязын өстүреринге, кижизидеринге ол хөй чүүлдерни кылган. 1948 чылда ВЛКСМ-ниң 30 чылын колбаштыр Анатолий Иванович Ломаев Күш-ажылчы Кызыл Туг орден-биле шаңнаткан. Комсомолга ооң он ажыг чыл ажылдың партия болгаш чазак ынчаар үнелээн.

1955 чылдың март. Чурттуң кодээ ажыл-агыйын дүрген көдүрер сорулга-биле кодээге барып ажылдаарынче коммунистерни болгаш тускай эртемниглерни партия биле чазак кыйгырган. Ол кыйгырыгга харыы кылдыр кодээге барып ажылдаар күзелин ол илергейлээн. Ынчангаш сураглыг үжен муңчуларның бирээзи апарган. Колхоз бүдүрүлгезин дүрген көдүрер дээш шиитпирлиг демиселдиң мурнуку одуруунга партияның кыйгырыгы ёзугаар коммунист Ломаев барып туржу берген: Каа-Хем районнуң эң не хожудаңгай ажыл-агыйларының бирээзи болуп турган «Октябрь 14 чылы» колхозтуң даргазы апарган.

Ажылдың ужу-кидыы көзүлбес. Чүгле алды чүс гектар тарылга шөлдүг, 500 баш инек, 1500 баш хире шээр малдыг, бир автомобильдиг, а трактор-даа, комбайн-даа чок. Акша-мөңгүн-даа чок. Каш чыл улаштыр хожудаашкынның уламындан кижилерниң ажылдаар хөңнү калган. Ажыл-агыйны сегидип алырының кара чаңгыс аргазы— кижилер-биле ажылда-дыр деп түңнелди ол кылган. Оон комсомолга ажылдап турган чедип алган организакчы талантызы, кижизиг бүдүжү, принципиалдыг туружу маңаа онза тодаргай көстүп келген. Хүннер, айлар, чылдар дүрген эртип турган. Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көдүрер дугайында партияның сагыш салыышкыны, улуг дузаламчызы тодаргай түңнелдерни бере берген. Беш чыл эрткен. «Октябрь 14 чылы» колхоз районда мурнакчы ажыл-агыйларының бирээзи апарган. Ниитиниң малының баш саны көвүдээн, тарылга шөлү 5 муң гектар четкен, орулга он катап улгаткан. Күш-хүнүнге төлевир беш рубль болгаш беш килограмм тараа четкен. Колхоз—миллионер апарган. Күрүнеге мал болгаш чер ажылының продуктуларын садарының чыл планнарын артель ажыр күүседип турар апарган. Колхозчуларның амыдырал-чуртталгазы улам-на бай-шыдалгыр болу берген. Тудуг, суур ажылы-даа калбарган. Ажыл-агый улам хөгжүп, мурнакчыларының саны-даа көвүдээн.

Колхоз бүдүрүлгезин көдүрериниң херээнге Ломаевтиң ачы-хавыязын партия, Төрээн чурт база бедик-биле үнелеп көрген, ону база дагын Күш-ажылчы Кызыл Туг орден-биле шаңнаан.

1961 чылдың төпчүзүнде күш ажылдыг «Көк-Тей» совхоз Кызыл чанынга тургустунган. Ол ынчан бир бичии инкубатор станциялыг, 1500 хире дагаалыг турган. Хоорайга чугула ужур-дузалыг ажыл-агыйны дүрген сайзырадып, ону улуг ажыл-агый болдураары негеттинип келген. Ындыг болганда база-ла дуржулгалыг удуртукчу, эки организакчы херек апарган. А партияда ындыг кижилер бар болгай. Анатолий Иванович Ломаев—күш ажылдыг чаа совхозтуң директору. Моон мурнунда ооң мырыңай таваржып көрбээни ажыл болган. А коммунист Ломаевти шыдаар дээш партия олче чоруткан. Партияның даалгазын күүседип, бедик бүзүрелди херек кырынга шынзыктырар апаар. Ол ону бадыткаан. Чаа ажыл-агый чылдан чылче өзүп, күрүне мурнунга хүлээлгелерин шевергин күүседип кирипкен.

Ам ажыл-агыйда куштарның нийти саны 103 муң четкен болгаш оларның арызында чуурга бээр дагаалар 50 муң ашкан. «Көк-Тей» совхоз бодунуң доктааашкынының баштайгы чылында күрүнеге чүгле 220 муң чуурганы берген болза, эрткен чылын 6 млн. 200 муңну берген. В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден хүнүнден бээр чүс чыл оюнга болгаш Совет Тываның 25 чылынга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш чарышка кирипкен, күш ажылдыг «Көк-Тей» совхоз бо чылын күрүнеге 7 млн. 200 муң чуурганы, 600 центнер куш эъдин бээрин шиитпирлээн. Бо ажыл-агый чыл бүру күрүнеге 600 тонна сүттү болгаш хөй тарааны база берип турар. Күрүнеге тараа садарының талазы-биле үш беш чылдың планнарын ол күүседипкен, а бо чылын бир муң тонна тарааны садар, ол — ийи чылдың планы-дыр.

«Көк-Тей» совхоз бистиң республикада бир-ле дугаарында шуут бот-орулга-чарылгалыг болурунче шилчээн. Бүдүрген продукциязын ол колхоз өртээ-биле сайгарар болгаш арыг орулгазы ажыл-агыйның бодунуң эргезинге артар. Ынчангаш материалдыг деткимчениниң калбартырының фондузу тургустунуп турар. Ол дээрге кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көдүрериниң күчүлүг бырааз деп чүве билдингир болгай. Материалдыг деткимчени, шаңналды бүгү ажыл-ишчилерге тыпсыр арганы ол фонд ажыл-агыйның дирекция черинге, хөй-нийти организацияларынга берип турар. Хөйнү кылган мурнакчы кижилер хөйнү алыры чугаажок.

Планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкинниң чаа хевиринче шилчип кирериниң мурнунда ажыл-агыйның удуртулгазы, партия, профэвилел организациялары хөй чүүлдерни кылган. Ажыл-агыйга эге учётту экижиткен, хөреңгилерни камгалалгалыг болгаш үре-түңнелдиг кылдыр чарыгдап өөренип алган, бүдүрүлгеге чаа технологияны нептереткен. Ындыг болганда чуурганы чылды өттүр алыр болгаш куштуң продуктулуун бедидер арга тургустунган. Сүт-бараан фермазын бо чылдан эгелээш уксаалыг малды өстүрүп, сайзырадыр кылдыр шилчиткен, ынчангаш ындыг аныяк малды республиканың ажыл-агыйларынга садыглаары 3,5 катап көвүдээр.

— Ажыл-агыйны чорударының чаа байдалынче шилчээниниң ажыктыын бо чылдың баштайгы ийи айының түңнелдери безин бадыткап турар, январь, февраль дургузунда күрүнеге бир млн. 200 муң чуурганы саттывыс, ол дээрге эрткен чылдың хамаарышкан үезинде деңнээрге 500 муң чуурга хөй болганы ол, кыш берге-даа бол, инектен сүт саап алыры 25 хуу көвүдээн—деп, Анатолий Иванович өөрүшкүлүг чугаалап олур.

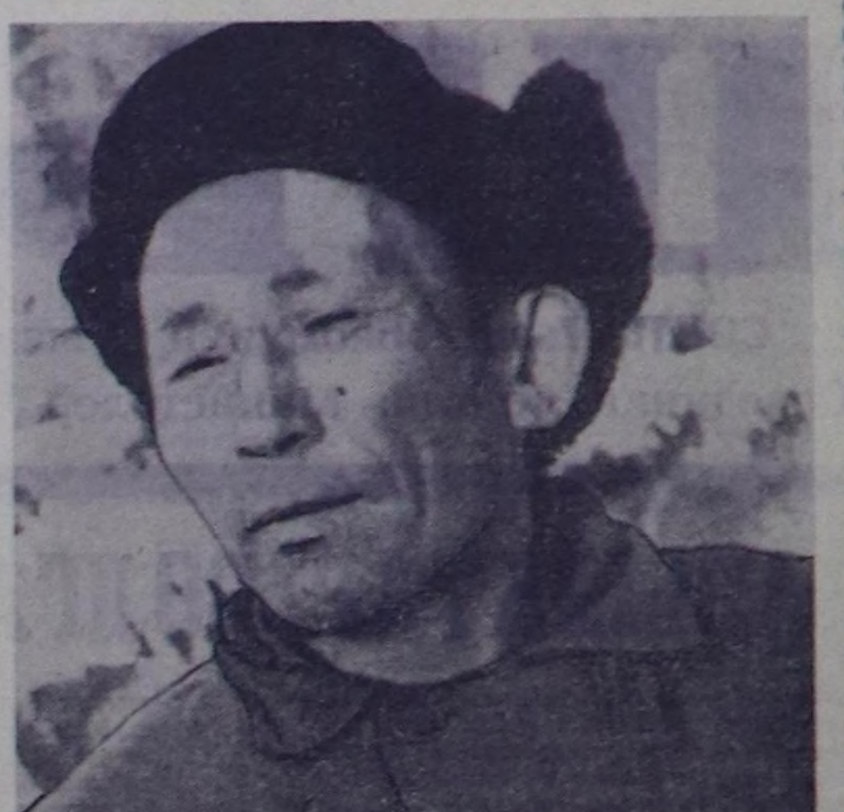
Бирги кварталда чуурга болгаш сүт садарының планын көк-тейжилер хуусаа бетинде күүседиптериниң кырында келген.

Часкы хову ажылдарынга көк-тейжилер эки белеткенип турар. Тракторлар септелгези шагда доозулган. Сеялкаларның, андазыннарның болгаш өске-даа тарылга техниказының септелгези дораан доостур. Үрезин бүрүн. 400 тонна органиктиг чемишчидилгени тараа шөлдеринче сөөртүп турар.

— Чедир кылдынмаан болгаш кылыр апаар чүүлдер амдаа хөй, ол бүгүнү чедип алырының бүгү аргалары бисте бар, куш ажаар мурнакчыларывыс А. Гончар, Л. Булавина, Н. Ванникова, мурнакчы саанчыларывыс В. Долганина, В. Ралдугина, И. Ондар, мурнакчы механизаторларывыс И. Штемберг, Э. Васильев оларның өскелерге үлегерлиг ажыл-ижи, бистиң тускай эртемниглеривистиң боттарының херээнге бердинишкини, хөй-нийти организацияларывыстың организакчы улуг ажылы ооң магадылалы болур деп, Анатолий Иванович Ломаев шын-на чугаалап орду.

Бо дээрге чүгле эки ажыл-агыйжы, организакчы эвес, харын идепкейлиг хөй-ниитичи. Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң депутадынга ол моон мурнунда ийи удаа соңгуткан. Каа-Хемниң Соңгу талакы соңгулда округундан ону ам үш удаа депшиткен. Соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле депутат-коммунист Ломаев шудургу ажылдап келген. Хоорайның партия, совет организацияларының мурнунга чагыглар талазы-биле айтырыгларны тургузуп, сессияларга санал-оналын киирип турган, совхоз төвү—Каа-Хем суурга хөй чүүлдерни кылырын ол чедип алган. Амыдырал хандырылгазының комбинадын, чунар-бажыңны ажыглалга киирген болгаш ажылчыннарның барык бүгү бажыңнарында газты киирген. Депутаттың саналын ёзугаар келир чылын ол суурга сес чыл школазының бажыңын тудуп кирип тер кылдыр планнаан. Өске-даа дыка хөй айтырыгларны депутаттың идепкейлиг киржилгези-биле шиитпирлээн. Соңгукчулар эрге-чагырга органында боттарының дыңнангыр, биче сеткилдиг төлээлекчизинге ынчангаш чоргаарланып, база дагын депутаттың кандидадынга депшиткен.

Сергей КЫЗЫЛ-ООЛ.

Чербиниң ыяш белеткээр пунктузунуң ажылчыннары чер-чер Советтеринге болур соңгулдаларга уткуштур социалистиг чарышты улам калбартып турар. Ыяш белеткелчилериниң арызында чарышка эштер Саая Очур, Иван Фроловка удурткан бригадаларның кежигүннери эки түңнелдерни чедип ап турарлар. Ол бригадаларның кайызы-даа эрткен айның планын бүдүн чартык катап ажыр күүсеткен. Ыяш белеткелчилери бүдүрүлгениң эң мурнакчыларын суур болгаш хоорай Советтериниң депутаттарының кандидаттарынга депшиткеннер.

ЧУРУКТА: Черби суур Совединиң депутадынга кандидат Василий Лотаевич Байыр-оол.

С. МААДЫНЫҢ фотозу.

ИДЕПКЕЙЛИГ ХӨЙ-НИИТИЧИ

Бюрюнмаа Агаковна Сат күш-ажылчы амыдыралын Шагаан-Арыгга 18 харлыында, хөй-ниитиниң ажылынга киржилгезин 1938 чылда Чөөн-Хемчик районга эгелээн. Аныяк кыс эң баштай арбан даргазынга соңгуттурган. Ол үеден эгелээш, араттарны үжүк-бижикке өөрединге улуг киржилгелиг болган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының хүннеринде чаңгыс чер-чурттуу Вера Байлакты фронтуже үдевишаан, «Бүгү чүвени—фронтуга!» деп лозуң-биле белек чыылдазын чорударынга организакчы болгаш идепкейлиг ажылдаан. 1947 чылда Барыын-Хемчик районга келгеш, бо хүннерге чедир Кызыл-Мажалыктың ортумак школазында ашаа Сат Белек-оол-биле кады таңныылдап келгеннер. Ак сеткилдиг ажылдааны дээш школаның дирекциязындан чыл бүрүде үнелиг белектер-биле шаңнадып, хана парлалгазынга каш-даа мактадып турган.

Бюрюнмаа Агаковна Кызыл-Мажалык суурда туйбу заводунда херээженнер чөвүлелиниң даргазы, ортумак школада ада-ие комитединиң, улусчу дружинаның, арыг-шевер комиссиязының, садыг болгаш уруглар албан черлериниң ажылын хынаар комиссияның кежигүнү.

Эш Саттың удуртулгазы-биле туйбу заводунда агитбажыңнар солун болгаш көрүштүг кылдыр дериттинген. Ында херээженнер, уруглар булуңнары болгаш аптечка бар.

Чаа чылдың ёлказын агитбажыңнарга организастап эрттирген. Бюрюнмаа Агаковна уругларның өөредилгезинге болгаш кижизидилгезинге онза кичээнгей салып, бо талазы-биле бодунуң санал-оналдарын хуралдарга азы партия, Совет болгаш хөй-нийти организацияларынга киирип чоруур.

Кымнарның уруглары эки өөренип турарын, чурумнуун, кымнарныы багай өөренип, чугум үреп турарын эш Сат кончуг эки билир. Мынчангаш, бодунуң харылап турар бажыңнарында кайы-ла ада-иелер уругларының өөредилгезинче болгаш кижизидилгезинче кошкак кичээнгей салып, арага-хымыска суңдугар болдур, оларны агитбажыңнарга эккелгеш, херээженнер бөлүүнүң хуралынга чугаалажып, эш-хуузу-биле сүмелерни берип турар.

Ооң түңнелинде эш Саттың харылап турары бажыңнарда уругларның өөредилгези болгаш кижизидилгези сөөлгү үеде экижээн.

— Хөй-нийти даалгаңар хөй-дүр, ону күүседиринге канчап четтигип турар силер?—деп, айтырыг салырымга, Сат Агаковна мынчаар харылаан:

— Шаандагы үе эвес-тир бо, партия болгаш чазак кижиниң ажылдаарынга база амыдыралынга бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургузуп берген. Дүве таңныылдаар болганымда, эртенги чем сөөлүнде биче када дыштанып алгаш, дүштен соңгаар хөй-нийти хүлээлгелеримни кандыг-даа бергедээшкин чокка күүседип турар мен.

В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чылын болгаш Совет Тываның 25 чыл оюн, уругларның делегей хүнүн төлептиг уткуур дээш агитбажыңнар ажылының талазы-биле тодаргай хемчеглерни эш Сат ажылдап кылган. Ында уругларны күш-ажылынга кижизидери, суур чаагайжыдары дээш өске-даа хемчеглер көрдүнген.

1968 чылдың түңнелинде ооң удуртуп турары херээженнер чөвүлели социалистиг чарышка бирги черни ээлээни дээш, Бюрюнмаа Агаковна Сатты СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан. Идепкейлиг хөй-ниитичи Бюрюнмаа Агаковнаны Кызыл-Мажалыктың суур Совединиң депутадынга кандидат кылдыр ортумак школаның коллективи бир үн-биле депшиткен.

Т. ТАЛГАНЧИК.

★ Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдалар ★

МАЛДЫ ӨСТҮРЕР

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң 1968 ажыл-агый чылын түңнээн отчёт-соңгулдалыг хуралы болуп эрткен. Аңаа колхоз баштаар чериниң даргазы Моңгуш Мамын-оолович Хуналык илеткел кылган.

Отчёттуг үениң дургузунда артельдиң ажыл-ишчилери коллективтиг ажыл-агыйның мурнунга салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседир дээш, дыка хөй ажылдарны кылган. Эрткен чылын тудуг-суур чаагайжыдылгазының, ажыл-агыйның өске-даа адырларының талазы-биле, мурнунда чылдарга деңнээрге дээре көргүзүглер чедип алдынган. Ылаңгыя ниитиниң малының баш саны өзүп, бир гадан тараа культураларының дүжүлү ортумаа-биле 8,1 центнер четкен. Колхозтуң экономиказы быжыккан.

1967 чылда 100 баш төрүүр хойга онааштыр 90-дан 111 чедир хураган камгалап алган хойжуларның саны 7 турган болза, 1968 чылда 12 чедир өскен. Өшкү кадарчызы Сат Байыр-оол 100 өшкүден 112 анай камгалап ап, бир баштан 600 грамм дүктү кыргааш, бирги черни ээлээн. Хоочун хойжу Тюлюш Дарын-оол 100 хойдан эрткен чылын 110 хураганнарны доруктуруп, бир хойдан 2,5 грамм дүктү кыргып алган. Ол ышкаш мурнакчы хойжулар колхозта хөй. Саанчылар Ондар Алажык, Ондар Вера, Тюлюш Мээшке, Тюлюш Шаңнай олар инек бүрүзүнден 1300-тен 1750 литр чедир сүттү саап ап, эрткен чылын колхозка эп-не дээре көргүзүглерлиг болган. Саар инек кадарчызы, 15 чыл стажтыг Моңгуш Санмал 100 инектен 100 бызааны мени доруктуруп өстүрген.

Ынчалза-даа колхоз ниитиниң малын өстүрериниң чыл планын ниитизи-биле 89 хуу күүсеткен. 1968 чылда колхоз 100 баш төрүүр малга онааштыр 77 кулунну, 75 бызааны, 85 хураганы камгалап алган. Бо саннар ам-даа куду болуп турарын колхозчулар хуралга айыткан.

Колхозтуң чыл бүрүде киирип ап турар орулгазының 65-тен 80 чедир хуузун мал ажылы, а ооң иштинден хөй ажылы — 60-дан 65 чедир хуузун берип турбуже, бо адырже тускай эртемниглер, колхоз баштаар чери кошкак сагыш салып турарын, харысалга чок ийи-чаңгыс кижилер мал ажылынга кирип алгаш, улуг когаралды колхозка чедирип турарын отчёттуг хуралга санал берген колхозчулар шыңгыы шүгүмчүлээн. 1968 чылда түс-түс малчыннарның харысалга чогундан колхоз 107 баш малдан когараан. Чижээ, Ховалыг Балчын 18, Моңгуш Ламажаа 17 иртти, Моңгуш Чимбии 16 хойну ис чок чидирген. Малдың өлүп хораар чоруу мурнунда чылдардан кызырылбаан. 1968 чылда 344 баш мал өлүп хораан, азы мурнунда чылдан 36 баш хөй болган. Кол зоотехник Ондар Сайын-оол кандыг-даа ажыл кылбайн, малчыннарга баргаш дуза чедирериниң улуу, харын оларны хөректеп, чаңчап, доңгун аажылап турар. Бо берге кыштың үезинде мал чеминиң чарыгдалының шыңгыы учёду колхозта тургустунмаан. Оон уламындан сигенни болгаш саванны төтчеглеп турар. Ынчангаш ам бода мал фермаларында мал чеми үстүп турар. О. Чүлдүм, М. Шуннак оларның коданнарындан багай ажаалданың, чем чогунун түңнелинде 4-чен 8 баш чедир бода малдар ам безин өлгүлээн.

Колхозта шанак, тергени, аът транспортун ажыглавайн турар. Чаңгыс шоодай чарба, сула, дус чедирип алыр дээн малчын бүрүзү-ле машина, трактор ажыглап, харын көржен коптарарда безин бир коданга трактор ажыглап турар. Ооң түңнелинде малдан алыр продуктунуң бот-үнези аартап турар.

Чер ажылының талазы-биле колхоз эрткен 1968 чылда багай эвес дүжүттү өстүрген. Тараа культураларын 2800 га черге тарааш, бир гадан ортумаа-биле 8,7 центнер дүжүттү ажаап алган. Мал чеми культураларны 400 гага тараан. Оон иштинде чаңгыс чылдыг сигенни 200 гага тарааш, бир гектардан 11,5 центнерни, кукурузаны 200 гага тарааш, 1235 тонна ногаан массаны силостаан. Кол агроном Байкара Комбу бо талазы-биле эки ажылдаан. Ынчалза-даа суггаттыг Көк-Терек ховузун чөп ажыглап шыдавайн турарындан Моңгуш Дарын-оолга удурткан № 2 трактор-хову бригадазы суггат чок черден үш катап куду дүжүттү ап, ажыл-агыйта карылгалыг болган.

Отчёттуг үеде Өөсегеге 7 өрээл тараажылар чурттаар бажыңны тудуп, ажыглалда киирген. Малчыннарга 6 чуртталга бажыңын, суурга ийи чуртталга бажыңын, улуг хемчээлдиг дөрт хой кажаазын, үш хураган кажаазын туткан. Колхоз суурунга хары угда 20 кижи кирер чунар-бажыңны болгаш 20 автомашина тургузар гаражты даштан кылган.

Колхоз 1968 чылда чылда 330,7 муң рубльди киирип алыр планныг турган, 416,4 муң рубль кылдыр күүсеткен. Отчёттуг хуралга илерээн четпестерни дарый чайладырынче угланган хемчеглерни тодаргай айыткан доктаалды хүлээп алган.

О. АРАКЧАА,
Х. ОПАЛ-ООЛ.

Орулга эвээш, каража улуг

Эрткен чылын колхозтуң экономиказының кол адыры—мал ажылынга бистиң чедип алыышкынывыс — мал бажының өзүлдези болур деп, отчёттуг илеткелинге Эрзиниң «Чаа орук» кодээ ажыл-агый артелиниң даргазы С. Сакты-Сюрюң демдеглээн. Ол шынап-ла өөрүнчүг факт: мурнунда чылда бодаарга, эрткен чылын мал 1887 баш немей өскен. Эң-не хөй өзүлде өшкүде—16,6 хуу, ооң даараазында хой—8,9 хуу, а мыйыстыг бода малдың өзүлдези 6,9 хуу. Күрүнеге садар малдың дириг деңзизи улгаткан: бир эвес 1967 чылда хой —38, инек 171 килограмм ортумак деңзилиг саттынган турган болза, эрткен чылын хой 42 болгаш инек 245 килограмм четкен. Колхозтуң дөрткү хойжу бригадазы чүс төрүүр хоюнга онааштыр 83 хураганны камгалаан, а биргизи —хой бүрүзүнден 2,6 килограмм дүктү кыргып алган. Артель күрүнеге дүк садарының планын 98,8, сүттүүн — 101,1 хуу күүсеткен.

Бо бүгү болза кодээ ажыл-агыйны сайзырадыр дээш, партияның болгаш Совет чазактың ап чорудуп турар хемчеглеринге хей-аът кирген ажыл-ишчилерниң кызымак күш-ажылының түңнелдеридир. Колхозтуң 16 хойжузу чүс төрүүр хойдан 82-ден 100 чедир хураганны доруктуруп, 13 кижи кадарып турар хоюнуң бирээзинден-не 2,5 кг дүктү кыргып алган. Мурнакчыларга колхоз бир муң сес чүс акшаның немелде төлевирин тывыскан. Оларның арызында Шурун Седип, Мидир Сынаа, Шарап Сидоо, Баян-Чыргал Эней, Свердов Хайын болгаш өскелер-даа бар.

Малдың оран-сууруун экижидер дээш, чаа кажаалар-биле чергелештир, чээрби ажыг эрги кажааларны эде туткан. № 2, 3 бригадаларның төптериниң тудуун эгелээн болгаш бо чылын доозары көрдүнген. Эрткен чылын колхоз малынга чем белеткээрин организастыг чорудуп, бо кышка четчир курлавырларны тургускан болгаш харын-даа өске ажыл-агыйларга дузалаар аргалыг болган.

Мал ажылында үре-түңнелдер оон-даа дээре болурунуң аргалары бар турганын илеткелчи болгаш саналдаан колхозчулар чугаалаан. 100 баш төрүүр малга онааштыр мурнуку ийи чылдарның деңнелинден безин эвээш төлдү алганындан колхоз муң беш чүс ажыг баш малдан когараан. Ажылынга харысалга чогундан малды чудадып өлүрер, чидирер, бөрүге чидиртир таварылгалар хөй. 20,5 муң рубль өре колхозчуларга онаажып турар. Мындыг четпестер эвес болза, артельдиң арыг орулгазы 62 муң эвес, а оранчок хөй турар ийик.

Бир центнер сүт бүдүреринге 22, дүкке—204, инек эъдинге—98, хой эъдинге—64 рубль чарыгдаттынган. Айыттынган продукцияның барык шуптузунуң бот-өртээ планда көрдүнгенинден аар болган. Моон чылдагааны болза, мал чемин камналга чок, төтчеглеп, улуг өртектиг материалдар ажыглап, семиртилгени багай чоруткан, деңзизи куду мал садып, машина-техниканы бүдүрүкчүлүг эвес эдилеп, колхоз дузалакчы бүдүрүлгелерин организаставайн, ажыл-агыйны мергежилдиг чорутпайн турганында болур.

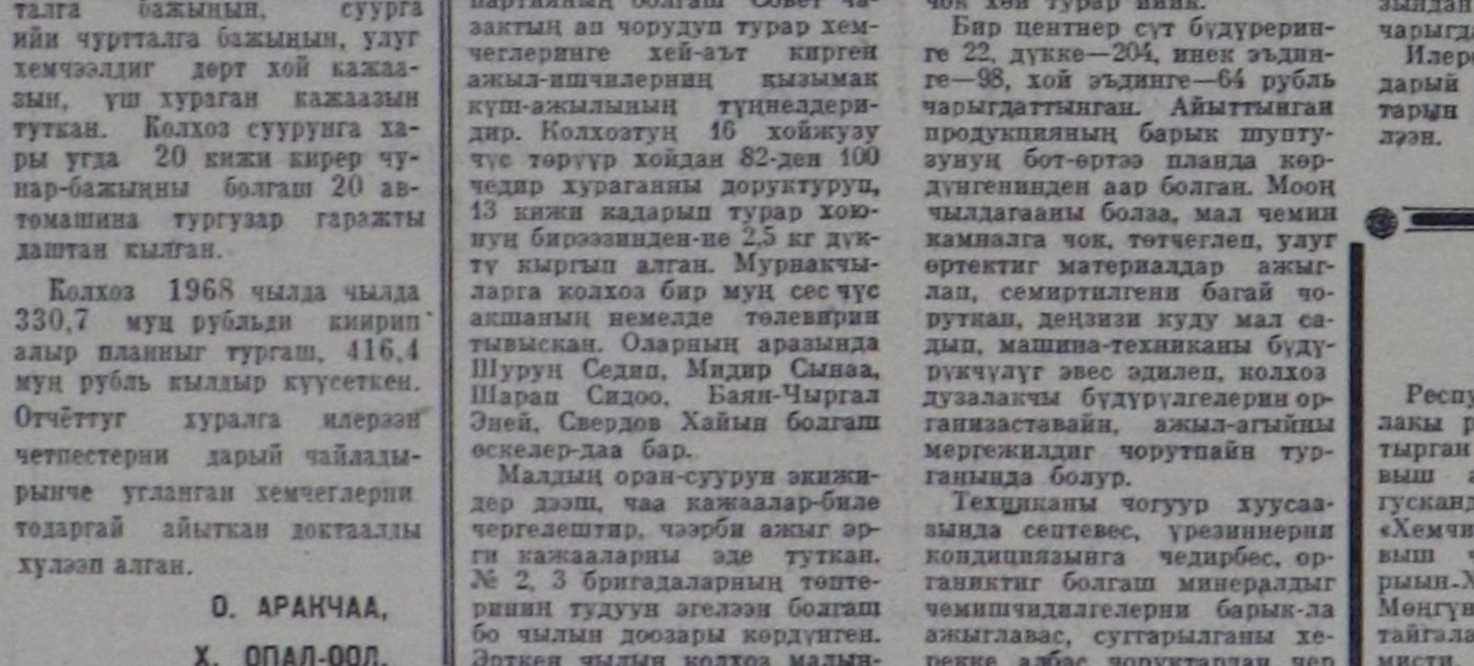
Техниканы чогуур хуусаазында септевес, үрезиннерни кондициязынга чедирбес, органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни барык-ла ажыглавас, суггарылганы херекке албас чоруктардан чер ажылы улуг каражалыг болуп, чылдың-на чавыс дүжүттү колхоз ап келген. Эрткен каңдаашкынныг чылын тараа культураларының дүжүү гектардан чүгле 0,8 центнер болган.

Колхозта автомашиналарны четпес ажыглап турар. Ажылдап турар он беш чолаачыларның улуг кезиинде машина башкарар шынзылгалар чок. Чолаачылар техниканы эки билбес болган уржуунда, чаа машиналар безин каш ай ажылдап чоруй, үрелип турар. Техниканы башкарып турар кижилерниң материалдыг харысалгазын бедитпээн.

Тудуг талазы-биле бүдүрүлге планнары күүсеттинген. Ынчалза-даа бригадада материал четпестеп, чамдык тудуглар айыттынган хуусаазындан орай дужааттынып, чарыгдалдар көвүдеп турар.

Илереттинген четпестерни дарый чайладырының оруктарын чаа-орукчулар төлевилээн.

А. ДЕМБРЕЛЬ.
«Шынның» корр.

Михаил Оржакович Лопсанчап Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының чазанылга цегиниң мурнакчы ажылчыны. Бүдүрүлге онаалгазын 140-150 хуу күүседип турар. Ооң бригадазы коммунистиг күш-ажылдың бедик адын чаалап алган.

Аныяк чазаныкчы Совет Тываның 25 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыр дээш бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

ЧУРУКТА: М. Лопсанчаптың шкафтын өрээлдерин эптеп турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

«Хемчикте» курлавырлар хөй

Республиканың барыын талакы районнарының каттыштырган күрүне аңныыр-тывыш ажыл-агый черин тургусканындан бээр үр болбаан. «Хемчик» кураңныыр-тывыш чери Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга районнарының тайгаларында өлүкту, кат-чимисти, тоорукту, чыжырганааны болгаш өске-даа байлактарны белеткээр сорулгалыг. Хемчиктиң соңгу таңдыларының, барыын Саянның Ак, Алаш, Ишкин хемнер баштарының, Хан-Дээр сыннарының киштерин, аңын, диинин, кат-чимизин, мурнуу-барыын Таңды-Уланың Чадаана, Хөндергей, Шеми, Чыргакы, Аянгаты, Барлык хемнерниң баштары болгаш Хемчик хемниң үнген бажы Шапшал сынының, Каргының, Мөген-Бүрениниң бүгү байлаан ажыглаары-биле өлүк тывыкчыларын, аңчы чонну организастап, оларны белеткел ажылынче киириштирер, күрүнеге өлүк дужаарының планын күүседирин ажыл-агый чери удуртуп турар.

«Хемчик» кураңныыр ажыл-агыйы эрткен чылын орулгалыг организация болуп, быжыккан.

Эрткен чылда 74 муң ажыг рубльдиң продукциязын бүдүрген. Ооң иштинде 30 муң ажыг рубльдү өлүк тывыжындан киирген. 460 ажыг киштиг, 6 муң диинни болгаш өске-даа өлүкту күрүнеге дужааган. Мурнакчы аңчыларның санынга эштер Шагарин, Клюков, Долчаа кирип, 37—63 киштиг өлүрген.

Токпак каккаанындан, чугай белеткээниинден орулганы киирип ап, 20 ажыг өг ыяжын, 50 ажыг шанакты чазап кылган.

Чоннуң негелдезин өөренип көргеш, бо чылын эрткен чылдыынга алзээн хөй чаа кылыгларны бүдүрерин шиитпирлээн. Бе судундан хымыс кылыр, чигирлиг арыы азыраар, тоолай өстүрерин планнаан.

Эрткен күстүң агаар-бойдузу таарымчалыг эвес болганындан кат-чимис, мөөгү болгаш чыжыргана, тоорук эвээш белеткеттинген. Балык тударын багай организастааныдан 10 тонна балык белеткээр план күүсеттинмээн. Белеткекчи агентилер ажылын четпес организастап турганындан чонда бар алгы-кеш садып алыры багай болган.

Тывыштыг ажылдарны колдуунда Чөөн-Хемчик районнуң девискээринге калбарткаш, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарының аңчыларын эки мобилизаставаан.

«Хемчик» ажыл-агый эрткен чылдың дөрткү кварталында 800 киштиг өлүрер чөпшээрелди колдуунда «Сүт-Хөл» совхозтуң аңчыларынга үлеп берген. Кижи бүрүзү 32 киш дужаар хүлээлгелиг турган. Бай-Тайганың, Барыын-Хемчиктиң аңчыларынга чаңгыс-даа киш өлүрер чөпшээрелди бербээн. «Кара-Хөл» колхозка 150 киш өлүрерин чөпшээрээн, ону безин чедир күүсетпээн. Ооң ужурундан Бай-Тайганың, Барыын-Хемчиктиң сонуургалдыг аңчылары тайгаже аъттанмайн олурупкан.

Бай-Тайгада, Барыын-Хемчикте чамдык аңчылар өлүрген тывыжын өскээр ажыглап, арызында садыглажып турар апарган. Ылаңгыя Тайгада орук тудуунуң ажылчыннары, албан-хаакчылар аңчылар-биле арызында киш, диин өске-даа өртектиг өлүктерни садыглажыр, белекке бержир апарганы ында чурттап турар чоннуң чугаазындан билдинип турар.

Хемчиктиң ажыктыг байлаа — чыжырганааны чыып белеткээрин ыяш ажыл-агый черлеринге дааскан. Эрткен күзүн чыжыргана дүжүткүр эвес болган. Ынчалза-даа үнген дүжүттүң чыылдазын организастап шыдаваанындан чыжыргана янзы-бүрү кижилерниң хууда ажыглалынче кирген.

Эрткен чылдың четпестерин өөренип, бар аргаларны ажыглап, Тываның барыын талакы районнарында бойдус байлааны шын ажыглаар дээш боттуг хемчеглерни алыры «Хемчик» кураңныыр-тывыш чериниң бо чылгы сорулгазы ол.

М. ДАЖЫ-НОРБУ.

ЭШ-ХУУЗУНУҢ СУДТАРЫ

Совет эрге-чагырганың чылдарында бистиң ниитилелиристиң социал экономиктиг болгаш политиктиг амыдыралынга улуг оскерилгелер болгулаан. Совет кижилер боттарының хүлээлгелерин, хамааты эргелерин бедии-биле медереп билип турар. Ынчалзажок корум-чурумну үрээр, ажылчы чоннарның чогаадыкчы ажыл-ижинге, дыштанылгазынга моондак чедирер ийи, чаңгыс кижилер бистиң аравыста ам-даа бар.

Эрге-чүрүм үрээр чоруктарны баш удур болдурбас хемчеглерни алырынга база ниитиниң корум-чүрүмүн хажыткан хамаатыларга кижизидикчи салдарны чедиреринге ажылчы чоннарның янзы-бүрү бот-ажыл-чорудулгалыг хөй-ниитии организациялары эвээш эвес рольду ойнап турар. Оларның иштинден эш-хуузунуң судтары көл черни эзлээр.

Бистиң республикада эш-хуузунуң 270 ажыг судтары ажылдап турар. Оларның хөй кезии авторитетти чаалап ап, ажылчы чон ортузунга кижизидилге ажылын чорудуп келген. Таңды районнуң «Межегей» совхозта эш Загвозкин дар-галаган эш-хуузунуң суду корум-чүрүмну быжыглаар талазы-биле партия болгаш профэвилел организацияларының, дирекция черииң дайынчы дузалакчызы болуп турар. Совхозта профэвилел организациязының, эш-хуузунуң судунуң деминг ажылының түңнелинде күш-ажылдың сагылга-чүрүмү быжыккан, ооң бүдүрүкчүлүү бедээн. «Межегей» совхоз мал продукциязын бүдүрер болгаш күрүнеге садар планын күүседип шыдаан. Ол ышкаш көдээ ажыл-агайның дуржулга станциязында эш-хуузунуң судуи эш Афоикин каш чыл улаштыр удуртуп келген. Эрткен чылын эш-хуузунуң суду 30 ажыг янзы-бүрү херекти үзүп көргеи. Судка кирген хомудал билдиишкин бүрүзүи хынамчалыг өөренип көргеш, хөй-ниитиниң мурнуига сайгарып көөрү-биле шилчидип турар. Эш-хуузунуң судунуң хүрал бүрүзү чүгле херээн көрдүрүп түрвр кижилерге эвес, а судтуң ажылынга киржип турар бүгү улуска кижизидилгиг салдарны чедирип турар. Черби суурда эш-хуузунуң судтары (даргалары эштер Брюханов биле Шонин) корум-чурум үрээшкиннериниң талазы-биле рейдини организастап чоруткан. Ооң түңнелин көдээ Советтиң күүскомунга чугаалашкан.

Эш-хуузунуң судтарының ажыл-чорудулгазын ниитизи-биле бир дески эки деп санап болбас. Эш-хуузунуң судтарының чамдыктары дыка кошкак ажылдыг, а бир өске черлерде харын-даа шуут ажылдавайн турар. Чижээлээрге, Кызылдың № 1 АТБ-де эш-хуузунуң суду 1968 чылдың дүргүзүнда шинтпирлеп болгу дег херектер бар турда-ла, чаңгыс-даа херек үзүп көрбээн. Бо бүдүрүлгеле, профэвилел организациязы эш-хуузунуң судунуң ажылын идепкейжидер үжурлуг тургаи, кирген бүгү хомудалдарны чүгле местком хуралынга чугаалажып көөрү-биле кызыгаарлаттынып турган. Кызыл-торгта эш-хуузунуң суду шуут ажылдавастаан. Эрткен чылын аңаа чүгле чаңгыс-ла херекти сайгарган болуп турар.

Эш-хуузунуң судтарының эрге хүлээлгелери улуг. Күш-ажылдың сагылга-чурумуи хажыдар, ажылдан озалдаар, чылдагаан чок ажыл шагы үзер база ажылды үрей кылыр чоруктарга удур демиселге эш-хуузунуң судтары көл рольду ойнаар үжурлуг. Судка кирген херектерни аналитеп, ажылдың кандыг участогунга хора чедиргенин ылавылап тодаратказ, ооң тывылган чылдагаанын илередир болгаш бууулуг кижиге чогуур хемчеглерни онаар херек.

Эш-хуузунуң судтарының кежигүннери чүгле херек көөрүбиле кызыгаарлаттынмайн, хоойлу-дүрүм темала р ы н г а лекция, беседаны түс черииң радиодамчыдылгазынга номчуп, хана солуннар база парлалга дамчыштыр чырыдар хүлээлгелиг. Фермаларга, бригадаларга, цехтерге болгулаар чоннуң ниити хуралдарынга корум-чурум үрээшкиннериниң дугайын болгаш ол талаазы-биле кандыг хемчеглер алдыганын дыңнадыр.

Түстүс ажыл-агыйларда, албан организация, үлетпүр бүдүрүлге черлериице партия, профэвилел организацияларының удуртукчулары эш-хуузунуң судтарының ажылын кичээнгейге ап, бир демниг ажылдаар үжурлуг.

П. ГОРЕЛОВ,
Профэвилелдериниң область Чөвүлелиниң секретары.

Ада-чуртту ажыл-биле Алдаржыдып туру силер!

Кижини ажылы каастаар

Чажымда-ла өскүс калган аалдар кезип, кыштын соогу, чайның изии дивейи, өскениң малын кадарып, уруг-дарыын азырап, түреп-даа чордум.

Амгы үе магалыг-дыр. Улуг Октябрьның, төрээн ленинчи партиявыстың ачызында арат-тың кыстары күрүнеиин ажыл-албанын башкаржыр-даа, Күш-ажылдың Маадыры-даа болуп бээр. Маадыр иелер-даа апаргылаар. Бистин аравыста чаактың дээди шаңналы Ленин орденнии эдилекчилери херээженнер база хөй. Мындыг магалыг чаагай үеде ажылдап, чурттаары улуг өөрүшкү.

Нам, чазаам авыралында аас-кежиктиг иелерниң база бирээзи болганымга чоргаарланыр мен. Тээлиде ортумак школаның техниктиг ажылчынынга 20 чыл чедир ажылдап келдим. Бо үеиин дургузунда ук школа чеже ортумак эртемниглерни доостурбаан дээр, ооң иштинде дээди эртемниг болганнар безин эмгежок.

Мен бир кысты, ийи оолду кижизидип, өстүрүп чор мен. Улуг уруум Тээлиде почтачы, оон биче оглум Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң ветеринария салбырында, эң бичези школада өөренип турар. Бөлүүн ажылчын-даа болзумза, мээң ажылым уругларга бараан болганда аңаа өөрүп, чоргаарланып чоруур мен. Ол ажыл-ижимни СЭКП Бай-Тайга райкому болгаш райкүүском база школаның дирекция чери үнелеп көргеш, мени хүндүлел бижик-биле болгаш өртектиг чүүл-биле каш удаа мактап шаңнаан. 1967 чылда Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаттым.

Бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга бараалгадып турар бистиң ленинчи Коммунистиг партиявыска, Совет чазаавыска улуг өөрүшкүнү илереткишаан, моон соңгаар үлам чүткүлдүг ажылдаарымны хүлээндим.

С. СЕНДАЖЫ,
Тээли школазының ажылчыны.

КЫЗЫМАК ИШЧИ

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Ак-Хаяда хойжу бригадазының төвү. Аңаа совхозтуң улуг зоотехниги-биле кады эртен эртежик хап келдивис. Хураганнарны кидин-не эмзирип эгелээн тур. Кодан малдың кол эзелериниң бирээзи. Тыва АССР-ниң аддарлыг малчыны Доңгак Седеннің кадайы Доңгак Өртешовна Хандык-биле ужуражы бердивис. Ол хураганнарны төрээн үезиниң аайы-биле үекен, ногаан сигеннің сугга хайындырган хандызын хураганнарга ижиртken, сула-биле холуй хээндектеп каан шиви бүрүзүи оларга берип тур.

Доңгак Өртешовна бистиң-биле чугаалажып тургаш-ла, ак пөс-биле ораап каан шприцти алгаш, бир хураганы холугга кужактай туткаш, эм сыкыртып кагды.

— Бо хураган ырымзыргай төрүттүнген, эмнээримге сегип келди ышкажыл — деп, ол биске чугаалады.

— Доңгак Өртешовна мал эмнеп турда, эмчилерден удавас, харын артык болдур ийин—деп, совхозтуң зоотехниги чугаалады.

Мал аарый бээрге, Хандык эмчилер манап олурбас, бодула эмнеп экиртип алыр. Малдың кандыг аарыгдан аарый бергенин дораан-на билип каар болгаш чогуур эмни ижиртир азы сыкыртыр. Ол ону зооветеринария болгумүнге өөренип турган билип алган. Оон эңгыда, үр чылдарда мал малдан келген дуржулгалыг болгаш, малдың ол-бо аарыгдан аараанын эндевее апарган.

Хойларның хураганнарын эмзиргеш, одарже үндүрүкеп соонда, Доңгак Өртешовна-биле чугаалажы бердивис. Ол шынап-ла «Корбээн чүвези чок, кодурбээн хөнээ чок» кижи болду. Эрги Тываның үезинде ядыы-түреңги чурттап, байларның малын малдап, оларга эттедип, базындырып шаанга киргеи. Тываның черинге национал-хосталгалыг революция ооскүн үнгеш, улус эрге-чагыргазы тургустуунган соонда, Доңгак Өртешовнаның мурнунга чаа амыдыралче орук ажыттынган. Чаа амыдыралдың тургузуушкунунга-даа эвээш эвес бергелер таваржып турган. Ол баштайгы удаазында төрээн колхозунуң, оон соонда совхозтуң ажыл-херээнге идепкейлиг киржип, кызымак күш-ажылы-биле чакпас чер чурттуларының хүндүткелин чаалап алган.

— Бистиң чыл бүрүде-ле мал ажылынга чедишкин чедип ап турарывыс дээрге, Доңгак Өртешовнаның ачызыла болгай — деп, Доңгак Седеи кадайының дугайында мактап чугаалап олурар.—Мал азырап остүреринге кедергейле чаңчыгып, мергежээн кижи.

1968 чылда Доңгак Өртешовна төрээн хойларының чаш хураганнарын чаңгыс-даа чидириг чокка доруктуруп остүрген, хой бүрүзүиден 3,6 кг дүктү кыргып алган.

Ам беш чыл планының дөрткү чылында, В. И. Ленииниң төрүттүнген хүнүиден бээр 100 чыл болур оюнга база Совет Тываның 25 чылынга толептиг белек-биле ужуражыр дээш, Доңгак Хандык улам-на сорук киноишкинииг ажылдап турар. Кыш бергедаа болза, хоочун хойжунуң коданында хойлар хүр кыштап турар. Ында 280 хой төрээн, оон 4 хураганны аптыкка алган. Хураганнар бүрүн менди доругуп турар.

К. ЭКЕР-ООЛ.

Делегей бо хүннерде

Делегейниң хөй-ниитизиниң килеңнээшкини

Делегейниң хөй-ниитизиниң калбак болүктери советкыдат кызыгаарга чепсектиг чөңгээни организастаан пекин чөңгээчилерни каргышбиле килеңнеп турар. Чүгле Совет Эвилелинге удур эвес, харын база бүгү социалистиг дем каттыштырылгазынга удур, бүгү-ниити тайбыңнып эрге-ажыктарынга удур кыдат эрге-чагыргаларның политиказының кеминг утка-шыварын болгаш авантюрисчизин даштыкы чурттарда демдеглеп турар.

БЕРЛИН. Совет-кыдат кызыгаарга чепсектиг чөңгээ социалистиг чурттарга өжээнешкек күш кылдыр Кыдатты бүрүи хуулдурар сорулганы салган деп, «Нойес Дойчланд» солуи бижээн. Пекииниң политиказы делегейниң коммунистиг шимээшкинииге чарылдырышкынны болдурар, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей Чөвүлел хуралын чылыдырарын бергедедиринге утланган. Совет кызыгааржыларже халдаашкын Барыын Берлинге хамаарыштыр Боннуң чөңгээзиниң үези-биле капсырлашканы канчап-даа таварылга эвес, ынчангаш ГФР-ниң президентизин Барыын Берлинге соңгуур үеавинде тускайлаашкын байдалынга таварышкан барыын-герман империализм деткимчени кайын алганын эки билген деп, «Нойес Дойчланд» айыткан.

Маонуң бөлүү барыын-герман империалистерииң бүзүрелин чаалап алырын шагдан бээр оралдажып турар деп, «Берлинер Цайтунг» солуи демдеглээн. Ынчаарга ГФР биле Кыдаттың садыы дүрген өзүп турар үеде Маонуң бөлүү КУР биле ГДР-ниң аразында харылзааларны баксырадыры-биле бүгү чүвени кылып турар.

УЛАН-БАТОР. «Алдын хөвү» көдээ ажыл-агый каттыжышкыныының агроиому Ж. Доржуиуң «Унэн» солуигә бижээни болза, маочулар боттарының араатанзыг арыннүүрүн бүгү делегейге база катап көргүскен. Совет черже шургуп киргеш, олар ёзулуглa араатаннар болуп хеделип, совет кызыгааржыларны мырыңай чоогундан боолап, балыгаттырганнарны чыдалар-биле шашкылап турган. Маонуң бөлүү болгаш ооң чоок кижилери ол дээш бүрүи харыысалганы хүлээр үжурлуг. Биң, Моолдуң ажылчы чоннары, Пекииниң калчаалыг чөңгээзии чайладырынче Совет чазактың угландырган шинтпирлиг хемчеглерии чүүлдүгзүүп, совет кижилериии удурланышкынының массалыг чыскаалдарынга каттыжып турар бис.

Кыдат эрге-чагырганың антисоветчи чөңгээзиигe хаиы киленнээшкииия илергейлевишаан, МОНЦАМЭ агентилелдиң корреспондентизи-биле беседазынга моол малчын Л. Алтангэрэлдиң демделээни: «Кыдат улустуң хосталгазынга болгаш хамаарышпас чоруунга дыка хой үвени кылып берген Совет Эвилелинге удур боттарының бужар-чүдек үүлгедиглери-биле амгы пекин удуртукчулар тайбыңның болгаш социализмниң эрге-ажыктарынга удур угландырган боттарының политиказынга кайы хире талыгыр ырадыр барганын база катап көргүскен».

БУДАПЕШТ. «Даман чөңгээ» деп эгелиг чүүлүгне «Непсабадшаг» солуи национализчи хөөннери-биле калчаарап барган кыдат удуртукчуларның кеминг үүлгедиишкиннери-биле холбаштыр бүгү делегейниң тайбыңга ынакшылдыг кижилериниң, оон иштинде венгр улустуң хаиы дүвүрээзиниииң дугайын бижээн.

БОНН. Соңгу Рейн-Вестфалия черииң ландтагының депутады чораан Юпп Ангенфорттуң бижээни болза: «Совет кызыгаарга Мао болүүнүң чөңгээзи антисоветчи үндезинге Барыын-герман федеративтиг республика-биле харылзааларны ол болүктүң идепкейжидер дээр чүткүлүбиле холбаалыг. Совет кызыгаарга Кыдаттың үрээшкинииниң болгаш ГФР-ниң президентизин Барыын Берлинге чөңгээлиг соңгаанының үезииің капсырлашканы таварылга эвес».

СОФИЯ. «Работническо дело» солуи совет-кыдат кызыгаарга кыдат эрге-чагыргаларның чөңгээзин шыңгыы буруу шапкан. Ол айыылдыг чөңгээниң баш бурунгаар бодап алган утка-шынары тодаргайдыр деп, солуи бижээн. Маркизм-ленинизмге болгаш пролетаржы интернационализмге бүрүи өскерилген Мао Цзэ-дун болгаш ооң болүү эң-не реаксычы национализмниң, улуг күрүнечи шовинизмниң болгаш антисоветизмниң тулаазынче шуут-ла кирген-дир.

Пекин чөңгээзи-биле Барыын Берлинге Боннуң чөңгээзииің аразында. Пекинде антисоветизмниң калбарыышкыны-биле Вьетнамда америк агрессияның калбарыышкынының аразында харылзааны айыткаш, «Работническо дело» солуиның демделээни: «Пекииниң Уссури хемге чөңгээзи Кыдатта иштики чаа дүшкүүрүлүг байдалды болдурар, чуртта оң чыл үргүлчүлеп келген кризистен кыдат улустуң кичээнгейин чардыктырар, шериг-дүжүмет-сиг арга-методтарны күштелдирер, марксизм-ленинизмден болгаш пролетаржы интернационализмден шуут хоорлурунуң программазын үр үеде чылдырбайн келгени ККПниң IX съездизинге моондак чокка хүлээп алыр ыидыг байдалды тургузар сорулганы салган».

(СЭТА).

АЛДЫН ХОЛДУГ

Таисья Васильевна Пензина 1947 чылда Өвүр районга чедип келгеш Хандагайтының ортумак школазының хлеб бижырар черииге ажылдай берген. Күрүне хандырылгазында өөренип, интернатта чурттап турар урууларга хлеб бижырып берип, школаның коллективинге мактадып, шаңналга-даа чедип турар апарган. СЭКП райкому, райкүүском 1949 чылда ону районуң хлеб бижырар черинче чоруткан. Оон бээр чээрби чыл эрткен. Таисья Васильевна ам-даа ажылчы чоннуң хандырылгазынга бараан болуп, ол ажылында мактатпышаан.

Райпонуң хлеб бижырар черинге баштай анаа бижырыкчы болуп ажылдап турган, ажылга кызымаан, хлеб бижырарынга мергежилдиин көргүскен. Райпо баштаар чери Таисья Васильевнаны хлеб бижырар черииң эргелекчизинге томуйлаан. Эргелекчилевишаан, бижырыкчылап ажылдап, хлеб бижырарынга улусту өөредип ап. Хандагайты суурнуң чурттакчыларын, школа, эмнелге болгаш уруглар албан черлерин эки шынарлыг хлеб-биле хандырып келген.

Хлеб бижырар черде беш кижи ажылдап, хонукта 1,2 тонна хлебти бижырып турар. Таисья Васильевнаның хлеб бижырарынга өөредип каапы Нюра Доңгак алды чыл. Монгуш Чаап биле Монгуш Оржумаа олар 3-3 чылда ажылдаап, хлеб бижырарынга мергежилдиг апарган. Вера Ооржак хлеб бижырарының херээн эки шинтээдип ап, кежээки школаның онгу клазында эки өөренип турар.

Бо бичии коллектив чүгле район төвүнүң чурттакчыларын эвес, «Коммунизмче орук» колхозтуң болгаш «Торгалыг» совхозтуң ажыл-ишчилерин, ында интернаттарны, эмнелге болгаш уруглар албан черлерин хлеб-биле бүрүн хандырып турар. Коллективтиң кежигүннери 1967 чылдан бээр коммунистиг күш-ажылдың малынчызы ат дээш демисежин келген. Ол бедик атты чедип алырынга олар бүзүредиг. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму Таисья Васильевна Пензинага Садыгның болгаш ниитиниң чемненилгезиниң алдарлыг ажылдакчызы деп үндүүг атты тывыскан болгаш СЭКП райкому, райкүүском районнуң хүндүлел депгерииде ооң адын база кирип бижээн.

Таисья Пензина ам назылай берзе-даа, үргүлчү бүдүргеге ажылдап, хой-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, уругларының эки өөредилгеан, кижизидилгеан дээш кызымак ажылдап келген. Оглу Петр инженер-конструктор, уруу Раиса дээди башкы эртемниг. Ажылга, амыдыралга улам-на чедишкиниг болуруи коллективи аңаа күзээн.

Л. ЛАНТУХОВ.

В. А. ГРЕЧКО (чуруктa) Кызылдың дааранылга фабриказында бижыкчылап турар. Херээженнериниң ажыл-ишчи чедишкиннерин түңнээр хүн—март 8-ке тураскаактан баймралал хуралынга ону мурнакчыларның аразынга адаан, Валентина Александровна бедик мергежилдиг, дуржулгалыг бижыкчы. Ооң ажылының шынары ынчангаш эки болуп турар.

В. РАЧКОВСКИЙНИҢ фотозу.

СОЛЧУРДА

Чоокта чаа агитбажыңнарның социалистиг чарыжының түңнелии үндүрген. Орта Александра Дагба, Күнзенмаа Санчы, Галина Ооржак, Лариса Куулар олар чарыштың типлекчилери болганнар.

Март сестн демделеп тура, хой-ниитиниң ажылынга идепкейлиг херээжен эш-оорларын адап демделээн. Оларга О. Амарда, М. Галина, Дина Ондар, М. Анай олар хамааржыр.

Амгы үеде бистиң колхозта хой кидии түлүк хураганнар эгелээн. Малдың чаш төлүн чидириг чок ажаап ап турар иелер Х. Сюрюн, Х. Чудунай оларның күш-ажылын бедии-биле үнелеп демделээр херек.

Э. МОНГУШ.

Аян-чорук доозулган

ЛАГОС. СЭТА-ның корреспондентизи Б. Копейконуң дамчытканы болза:

«Бойкий» биле «Неуловимый» дээр ракета-корабльдер, суг адаа-биле чоруур хеме болгаш танкер составтыг болүк совет шериг корабльдери пайыралчы аян-чоруун доозкаш, Нигерияның пайысылалы Лагостан үнүпкен. Пайысыладың муң-муң чурттакчылары Совет Эвилелинден келген боттарының өңүкүтерин чүректиң ханызындан үдээри-биле эртенден эгелээш порттуң эриктеринге чыылган.

Аян-чорук үезинде совет шериг далайжылар пайысылал университединге, нигерия-совет пайырал ассоциациязынга, хөй-ниити албан черлеринге барып, Лагостуң кудумчуларынга ооң чурттакчылары-биле ужурашкан. Муң-муң кижилер совет шериг корабльдеринге чораан.

Совет далайжылар-биле пайыралчы беседалар совет улустуң дугайында, Ада-чуртту Улуг дайынының чылдарында ооң маадырлыг чоруунуң дугайында, орус болгаш совет шериг-далай флодуиуң төөгүзүнүң дугайында чаа хөй чүвени билип алыр арганы нигерийжилерге берген.

Лагостан үнүүтериниң мурнуу чарыында бирги равгының капитаны В. В. Платонов хүлээп алышкыиы организастаан болгаш аңаа Нигерияның федералдыг чазааның удуртукчулары болгаш комиссарлары, социалистиг дем каттыштырылга чурттарының элчиннери, журналистер олурушкан.

—⊙—

Кол штабтың чаа начальниги

АНКАРА. (СЭТА). Чурттуң күргаг чер чепсектиг күштериниң командылакчызы генерал Мемдум Тагмач Турцияның кол штабының начальнигинге томуйлаткан. Генерал Туралды ол солаан. Турцияның чазааның ол дугайында шинтпирии чурттуң премьер-министри Сулейман Демирель чарлаан.

Мурнуу Вьетнамда тулчуушкуннар

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының Улусчу чепсектиг күштери чурттуң янзы-бүрү районнарында америк-сайгон шериглерге шыңгыы согуушкуннарны таварыштырарын үргүлчүлеп турар.

Февраль 24-тен март 4-ке чедир Лонган можуга Улусчу чепсектиг күштериниң дайынчылары дайзынның 1400 хире солдаттарын болгаш офицерлерин өлүрүп азы балыглаан, ооң иштинде бир муң хире американнар бар болган. Патриоттар 10 артиллерия бооларны узуткаан болгаш 8 шериг суднозун суг дүвүнче киирген.

ВИА агентилелдин дыңнатканы-биле алырга, ол үениң дургузунда Тайниинь можуга хостаашкын армиязының отрядтары дайзынның 400 ажыг солдаттарын болгаш офицерлерин сандан үндүрген. 30 шериг суднозун суг дүвүнче киирген азы ортендир аткан.

Парлалганың хосталга агентилелиниң немелде дыңнадыгларын ёзугаар алырга, февраль 20-ден март 1-ге чедир АКШ-тың 25-ки чадаг шериг дивизиязының бирги бригадазының Чанглонгта шериг базазын артиллерия-биле соксаал чокка боолап келген. Оон түңнелинде дайзын 350 ажыг солдаттарын болгаш офицерлерин оскунган, 35 самолёдун болгаш 7 шериг машиназын узуткаттырган.

Дүшкүүрлүг чорук хевээр арткан

КАИР. (СЭТА). «Аль-Ахрам» солуи «Фронтуиуң шугумнарында кедергей дүшкүүрлүг чорук»—ындыг эге-биле бирги арнынга материалдарны парлаан. Артиллерия-биле кадыгдошкуи аткылажышкыиының сооида израиль шеригларииң мөөнелгези үргүлчүлеп турар, израильчилер өлүрткен кижилерии боттарының турушгарындан ыңай дажыглап турарын Суэц каналының барыын эриидеи көрүп болур деп, солуи демделээн.

Тулчуушкуннар дугайында тодаргай медээлерии Израильде чажыт байдалга тургускан болгаш Израиль чепсектиг күштериниң командылалыиын медеглелинде сан-медээлер шуут-ла чөрүшкек болуп турар дээраин солуи айыткан.

Суэц каналының районунга египет шеригларииң туружун израиль артиллерияның чөңгээлиг боолаан үезинде КАРның чепсектиг күштериниң кол штавының начальиги Абдель Монейм Риад өлүрткен болгаш ону март 10-да орнукшуткан.

Өлүрткен соонда Абдель Монейм Риадка генерал-лейтенант шериг адын тывысканын, Порт-Саидтиң төп кудумчуларының бирээзиниге болгаш ол хоорайда школага ооң адын тывысканын солуи база дыңнаткан.

Камбоджага удур чөңгээ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Америк-сайгончу дайынзырактар Камбоджага удур чепсектиг чөңгээлер кылырын үргүлчүлеп турар. Камбоджаның Кампот можуда Компонтрач округунуң девискээр сугларынга февраль 21-де шериг катери шургуп кирип келген. Дүржоктанган халдакчылар 6 камбоджа балыкчыларны күшбиле тудуп алгаш барган.

КУДР-ниң ДХМ-иниң медеглели

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). АКШ-тың Мурнуу Көрейге мурнуукорей шеригглер-биле кады «шалыкын хөделириниң каттышкан шенелде өөредилгезин» «Ретин илбизи» деп чажыт аттыг эрттирер дей бергенинге холбаштыр КУДР-ниң ДХМ-иниң парлалга кылдызи парлалга конференциязын эрттирген. Ол өөредилгеге киириштирер дээш Каттышкан Штаттардан Мурнуу Көрейже хөй кижилиг шеригларни октаан турар.

КУДР-ниң ДХМ-иниң медеглелинде демделээнин ёзугаар алырга, ол өөредилге тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганы эң хажагай чөрүп үрээни болгаш Азияда, бүгү делегейде тайбыига кыжаныышкын кылдыр шериг күжү-биле опчоктанышкын кылганы болур. Америк империалистериниң ыят чок дайынзырак үүлгедиглер кылып турарын КУДР-ниң чазаа болгаш бүгү көрей улус шынгыы буруу шаап турар.

КИЖИЗИГ ЭВЕС, АРААТАНЗЫГ ЧОРУК

Афиныда хыналда

АФИНЫ. (СЭТА). Кижиниң эргелериниң талазы-биле Европа Чөвүлелиниң комиссязының төлээлери Афиныда ажылдап эгелей берген. Комиссияның төлээлери кижиниң эргелерии Грецияның шериг эрге-чагыргазының чөрчүп үреп, ыланғыя политиктиг хоругдатканнарны хинчектээр үүлгедиглер кылып турарын буруу шапкаш, Грецияга хамаарыштыр Европа Чөвүлелиниге Скандинавия чурттарының болгаш Голландияның хомудал кииргенинге холбаштыр хыналда чорудуп турар.

Шериг трибуналдарының эрткен шиидилге хуралдарынга байысаалда үезинде хинчектээшкиннерге таварышкан бис деп боттары медеглээн, политиктиг хоругдалда турар он-он кижилериң фамилияларын комиссия төлээлери билип алган. Оларның чамдыктары коммунистер болгаш чаңгыс аай демократтыг, чөөп үелдиг партияның (ЭДА) аныяктар организацияларының кежигүннери болган.

Комиссия төлээлери премьер-министр чораан болгаш Национал радикалдыг эвилеалдың (ЭРЭ) удуртукчузу К. Каиеллопулостуң, министр чораан Г. Раллистиң өчүктерии дыңнаан.

ЧАРЫГДАЛДАРНЫ ЭВЭЭЖЕДИРИНЧЕ КЫЙГЫРЫГ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Сенат кежигүнү Прокемайр Каттышкан Штаттарның шериг бюджединиң улгатканынга сагыш-човаанын чугаалаан, Пентагоннуң эвин эртир улгаткан чарыгдалдарын эвээжедиринче чазакты кыйгырган.

АКШ-тың «шериг албанныг кижилери банкыларда акша шыгжадыр ажык саннарлыг, а шериг-үлетпүр комплекизи бодунуң бюджедин боду тургузуп ап турар» деп, сенат кежигүнү конгресске медеглеп чугаалаан.

«Кайгалдарны» ынчаар белеткеп турар

Барыын Германияның шериг каттыжышкынарының аразында «Кайгалдар» дээр кезектер оиза байдалдыг. Америк «ногаан бөрттүглер» деп кезектерни оттүндүр тургустуиган ол болүктер удурланыкчының тыылынга үрегделдер, саботаж, хыдылга кылырынга болгаш боттарының шериглериниң фронтузупуң ыпдынга партизаннар-биле демисежиринге ажыглаттынар сорулгалыг.

Барыын-герман шеригниң «шериг хеп, селеме маадырларын» өөредир аргазының кижизиг эвес араатанзыны база кедергей. Оларны бүдүү согуушкуннар кылырының, «дайзының дылы-биле» чугаалап тургаш, «күзенчиг» байысаалда чорударының дээрбечи аргаларынга өөредир. Келир үеде таваржып дайзының көөр хөңнү чок болзуи дээш «кайгалдарны» оларның «туттурган үезинде» турун болур деп бодап алдыган кажар хинчектээшкиннерге таварыштырар. Өөредилге үезинде социалистиг чурттарның шериглериие удур демисел чорударының белеткелинче оиза кичээнгей салыр. «Кайгалдарны» боттарының баазаларындан ыракка демисел чорудуп шыдаар болган турузун дээш, үптелге кылып, оорлап, аңнап тургаш тып алган «чеми-биле» амыдыраар кылдыр белеткээр. Бундесверниң «ногаан бөрттүглериниң» аразында делегейниң ийиги дайыиының үезинде гитлержи хыдыкчыларның «шызгаралдарын» пропагандалаарын күштелдирген, өөок ылгаар, ажээзинрек үелдер-биле, социализм лагериниң чурттарын коор хөңнү чок болуру-биле оларны ооредип турар. Барыын-герман бундесвер шеригниң составында «ногаан бөрттүглериниң» каттыжышкынарын тургускаиы барыын-герман империалистериниң планнарының дайынзыраан база катап хереченээн.

Бундесверниң «кайгалдарын» белеткеп турарының аллэи хөй үелерии «Штерн» журналга үнген чуруктарда көргүскен.

ЧУРУКТА: хол-биле тулчуушкуннар кылырының аргаларына өөредип турары.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

«Соңгулдага сургакчылаар
Соруктуг-ла агитатор»
(ЫРДАН)

Чыраа-Бажы суурда агитпункт эрте-даа, орай-даа үргүлчү хөй кижилиг тургулаар. Соңгулда материалдары, чаа солуннар, журналдар делгеттинген. Келгеннерниң айтырыгларынга харыылавышаан, агитпункттуң ээлчеглиг дежурныйы, соңгукчуларга беседа тайылбырны база организастап турар.
ЧУРУКТА: (солагай таладан) агитатор башкылар Зина Сат, Ирина Ховалыг, Александра Ховалыг.
К. ЭКЕР-ООЛДУҢ фотозу.
Чөөн-Хемчик район.

Семинар кичээлдерге

Дөң-Терезин 8 чыл школазының башкылар коллективинде эки чүүл бар. Неделяның четверг санында педагогика темазынга семинар эртер. Сөөлгү үеде ук семинарларга элээн солун айтырыгларны чугаалашканнар. Ылаңгыя «Чаңгыс аай негелделер дугайы», «И. А. Крылов 200 чыл болган», «Сээң өөреникчиң чүге чедир өөренмейн турарыл» болгаш «Башкылар ажылында этика» деп темаларга семинарлар эрткен.

Ук семинарларны школаның өөредилге эргелекчизи С. С. Сарыглар солун эрттирип турар. Эрткен четвергте «Башкылалда этика» деп темага чугаалажытга этиканың кол шынарларын санап чугаалашпышаан, бисте бар чамдык эки чүүлдерни болгаш чедир кылдынмайн турар негелделерге башкылар доктааганнар.

Педагогиктиг этика сөс-биле эвес, шимчээшкин, хеп, көрүүшкүн, хүлүмзүрүг, билиг, угаан, мораль талазы-биле илереттинер. Чамдык таварылгада бөдүүн чүүлде кайгамчык улуг этикалыг шынар илереттинер. Чазыкпаш чазыын эскерип ап болур. Өөреникчилерниң кижи бүрүзүн хандыр өөренмейн, оларны бөлүктерге үспейн, ниити негелде салып туруп бээр таварылгалар бистиң школада бар. Дем чокка тус-тус ажылдаар чаңчыл, ылаңгыя чуруму сула өөреникчилер-биле ажылдаарынга дыка берге.

Чамдык башкыларны уруглар хүндүлээр, чамдыктарын шоолуг хүндүлевес чорук чүге туруп кээрил? Ол чүгле башкының бодундан шуут хамааржыр. Хүндүткелдиг башкы өөреникчилериниң ынакшылын, өөредип турар эртеминге уругларның хандыкшылын чаалап алган башкы ол дээрзи илдең, а өскези кандыг-ла бир чүүл-биле чедимче чок ажылдааны ол. Өөреникчилерни характер, чурум, өөредилге талазы-биле бөлүктеп алгаш ажылдаарга чиик болуру амыдырал херечилеп турар.

Бичии кижилерге быжыг коллективти, чаңгыс аай сорулганы салып билири чиик эвес херек. Шилип алган профессиязынга ынакшыл, башкылап турар эртеминге хандыкшыл, өөреникчилерни ханы билиглиг, Төрээн чуртунга ынак кылдыр кижизидип, өөредири башкы бүрүзүнүң хүндүлүг хүлээлгези, партияга, чонга, чуртунга улуг белээ ол болур.

Ынчангаш бистиң школада четверг санында эртип турар тускай темалыг семинарлар өөредилгелиг болгаш кижизидикчи улуг ужур-дузалыг чүүл болуп турары өөрүнчүг.

А. ДОПЧАА.

Барыын-Хемчик район.

Төрээн чуртта

АГРОХИМИКТЕРНИҢ СҮМЕЛЕРИ

УССУРИЙСК, 11. (СЭТА). Приморье зонаның агрохимия лабораториязының ажылдакчылары 1969 чылда дүжүт өстүреринге минералдыг болгаш хоолуг чемишчидилгелерни чогумчалыг ажыглаар дугайында сүмелер төлевилээн. Крайның тус-тус районнарындан экеп алган хөрзүн хевирлерин шиичилээр ажылын олар бөгүн доосқан. Кыш дургузунда чүс муң ажыг анализтерни кылгаш, оларны барымдаалап, эң улуг 80 колхоз, совхозтуң тарылга шөлдериниң карталарын тургускан.

Лабораторияның ажылдакчылары Приморьеге шупту 450 муң гектар тарылга шөлүн шиичилээн. Агрохимиктер бо чылын бүдүрүлге эргелелдериниң болгаш ажыл-агыйларның тускай эртемниглери-биле кады крайның бүгү колхоз, совхозтарынга эртем ёзугаар үндезилеттинген ындыг планнарны тургузуп бээр деп турар.

ИВИЖИЛЕР ЧУРТТАП ТУРАР ЧЕРДЕ

АЯН. (Хабаровск край), 11. (СЭТА-ның корр). Аңчы далайның эриинде ол соңгу чүк суурунуң аэродромундан бөгүн вертолёттар ужуп үнген. Олар харлыг тундраның болгаш таңды сыннарының кыры-биле ужуп эрткеш, Аян-Май районнуң эң ыраккы суурларынга, ивижилер турлагаларынга, аңныыр ажылдакчыларынга, аңчылар биле балыкчыларның бажыңнарынга баар. Вертолёттар соңгуда бюллетеньнерни чедирип бээр.

Март 16-да, соңгулда хүнүнде вертолёттар ол берге оруктап эртер ужудуушкунун база кылыр: соңгулда бюллетеньнерин суккан хааржактарны чедип алыр. Аңаа агаар байдалы таарышпайн барза канчаарыл? Ындыг таварылгага болу бээринге удур магадылалды районнуң соңгулда комиссиязы база тургускан. Ынчан коштуг-шанактыг ивилер-биле аңаа чедер. Бюллетеньнерлиг хааржактарны олар оон чоокку суурларга чедирип бээр. Бадылаашкынның түңнелдерин район төвүнче радио-биле дамчыдар.

ОЛАР ДАМАН ОРТУЛУККА ТУЛЧУП ТУРГАН

Бистиң девискээривиске ок-боолуг шургуп кирип келген кыдат чөңгээчилерге совет дайынчыларның төлептиг ойтур шавыышкын берген районунга чораан СЭТА-ның тускай корреспондентизи Петр Баранов Даман ортулукка болган тулчуушкуннуң киржикчилери-биле беседалашкан.

БАШТАЙГЫ сөстү Алдыы Михайловка суурнуң чурттакчызы Дмитрий Артемович Авдеевке берген. Оон профессиязы эң-не тайбың—ары өстүрүкчүзү кижи. Боду-биле атташ Анатолий болгаш Геннадий Авдеевтер ышкаш, Дмитрий Артемович Даман ортулукка октар чедирип, балыглатканнарны тулчуушкун шөлүнден үндүрүп турган.

— Авдеевтер бисте, суурнуң чурттакчыларының ден кезии боор турар—деп, Дмитрий Артемович чугаалаан. — Алдыы Михайловка — Совет Россияның бо черде эң-не эрги суурларының бирээзи. Даман ортулук шаг-шаандан тура оруступ ортулуу турган. Мээң ачам, кырган-ачам болгаш өгбем оон сиген кезип, анаа балык тудар четки салып кээп турган. Мени кыдат эрге-чагыргаларының үндезин чок кара турада, калчаа чоруу шыжыктырып тур. Олар ону совет-кыдат харылзаалары улам чидиглендирер сорулга-биле кылып турарлар-дыр. Маочуларның нүгүл чеңгээлиг үүлгедиглериниң түңнелинде бистиң бөлүк алдарлыг кызыгааржыларывыс, антисоветчи суртаалга төөреттирген ээзеш аевс кыдат солдаттар өлген...

Бистиң оолдар — эр-хейлер-дир! Эрес-дидим тулушкан. Бистиң кызыгаарывыс ынаныштыг камгалалда! деп, мону чугаалаар мен.

Виталий Бубенин-биле госпитальга ужураштывыс. Ол— улуг лейтенант Иван Стрельниковтуң командылаан застазаның кожазы заставаның начальниги...

Виталий Дмитриевич Бубенин Амурда Николаевск хоорайга төрүттүнген. Оон соонда ада-иези-биле кады Хабаровск крайның Полина Осипенко аттыг суурунче көже берген. Ол школага, оон соонда Хабаровскиниң № 2 профессионал-техниктиг училищезинге өөренип турган. Хабаровскиниң «Энергомаш» заводунга ийи чыл хире ажылдаан.

Совет Армияның хүрээлениинге оон албан эртирер ээлчээ база-ла келген. Бүгү-ле аныяк оолдар дег, кызыгааржы болур дээш оон күзели боттанган. Албанның баштайгы чылында-ла Виталий дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиини апарган, кызыгаарның ээзи каш үрекчилерин ол туткан. Ынчангаш амыдыралының бүгү дургузунда мурнуу одуругга албан кылыр. Төрээн чурттуң кызыгаарларын камгалаар деп үзе шиитпирлеп алган. Ону өөредип чоруткан төрээн черинге Виталий офицер боор алгаш келген. улуг лейтенант Иван Стрельниковка командылаткан заставаның начальнигиниң оралакчызы болу берген. А удавааңда ол боду кожазында заставаны баштай берген.

Бубенинге Иван Стрельников эки сүмечи, сургакчы болгаш өңнүк апарган. Олар ийилээ коммунистер, чаңгыс партия организациязының кежигүннери. Ону Стрельников удуртуп турган.

Иван Стрельниковту хоралакчы оор ёзу-биле боолап кааның парлалгага дыңнаткан болгай. Ынчаммыже оон өлүмү бистиң совет черивистиң кызыгаарын кара сагыштыг-биле ажыр баскаларга аар өртектиг болган. Даман ортулукка курлавыр кызыгааржылар-биле келгеш, Виталий Бубенин тулчуушкунну удуртурун бодунга алган, кызыгаар үрекчилериниң күжү улуг-даа болза, дээрбечилерни ол дезип ыңай болурунче алдапкан...

— Шынап-ла харын, тулчуушкунга күш деңээвес турган—деп, улуг лейтенант Бубенин чугаалаан. — Бисче чүгле кыдат кызыгааржылар халдаан эвес, харын оларны доктаамал армияның улуг отряды деткээн. Каш-ла саның кызыгааржыларже танкыга удур үтер-бооларның, гранатомёттарның, миномёттарның болгаш улуг араалыг пулемёттарның оду куттулуп турган, ынчалза-даа бис хенертен болган халдаашкынны ойтур шаап шыдаан бис. Бистиң нургулайы чээрби хар безин четпес аныяк солдаттарывыс аажок дидим, эрес-маадыр чорукту көргүскен. Балыглатканнар безин тулчуушкун шөлүн кагбайн турган. Кузьма Калашниковту оң талакы холунче балыгладкан. Оон кадында, огунун курлавырын ол дооэуп алган турган. Ам канчаар боор? Аныяк эр аңгадаван. Өлүрткен эжинге үнген чеде бергеш, оон патроннары-биле автомадын октааш, кызыгаар үрекчилерин солагай холу-биле боолаарын үргүлчүлээн...

— Тулчуушкунга Валерий Захаров бодун көргүскен, оон аңгыда, ол мени база дузалаан—деп, Бубенин уламчылап чугаалаан. — Мен ийи удаа балыглаткан мен, контузияга база таварыштым. Медерелим оскунупкан турумда, Валерий Захаров мени шуутла өлүмден үндүр сөөртү бергеш, Уссури хемниң ортузунга чедир чүъктээн. Тулчуушкун доосту бергенде бис оон холунче балыгладыпканын заставага билип каан бис. Бистиң кызыгааржыларывыс доозазы эрес-маадыр чорукту көргүскен, мен оларга чоргаарланыр мен...

Өлүрткеннерни сөөлгү оруунче үдээриниң ажыглыг минуталарының соонда анаа солдат Василий Вишневский-биле ужурашкан бис. Василий кызыгаарда албанны ийиги чылдың нүүрүнде эртирип турар. Ол Омскиден келген. анаа мотор тудуушкун заводунуң слесары боор ажылдап турган. Омскиде ам оон авазы Софья Васильевна чурттап турар...

Василий Вишневский Даман ортулукка баштайгыларның бирээзи боор, застава начальниги Иван Стрельников-биле кады келген.

— Ортулукка чедип келгенивисте начальник бисти оон командазының болуруп манап чыдарын дужааган—деп, Вишневский чугаалап турар. —А боду кезек кызыгааржылар-биле кызыгаар үрекчилерин ойладып үндүрүптер дээш чорупкан. Ындыг ужуражылышкыннар мурнунда база-ла боор тургулаан, ынчанмыже херектиң ужуру кажан-даа боолажылгага четпейн турган. Бо удаада кижи дыңнаар аргажок кара сагыштыг чорук болду: кыдаттар чыскаалы-биле бистиң командиривисче улам-на чоокшулап чорук олурган, чыскаалдың бажында одуругнуң боолары чок болган. Совет кызыгааржылардан үш метр хире келгеш, кыдаттарның мурнуу одуруунда кижилер тарадыр маңнажы бергилээн, а оларның соонга чораан кыдат солдаттар автоматтарлыг, оларын шыгаай тудуп алган боор турлар, оон бистиң өңнүктеривисти шуут-ла туддур боолай бергеннер. Бис дораан-на бичe сержант Бабанскийниң командазын ёзугаар отту ажыда бердивис. Удаваанда биске дузалажыры-биле офицер Бубенин баштаан кызыгааржылар отряды чедип келген.

Тулчуушкун чорук турда болгаш ол доозулган соонда бис өлүрткен эштеривисти ажаап ап эгелей берген бис. Бистер кончуг-ла хорадаан бис: балыглаткан болгаш өлүрткен кижилерни чүгле араатаннар ынчаар куду көрүп аажылаар ыйнаан. Бистиң дыка хөй балыглаткан кызыгааржыларывысты кыдаттар чыдалар болгаш бижектер-биле оттур шашкылаан, автоматтардан адып, оларның холдарын долгап турганнар. Чамдык кижилерниң кулактарын үзе кезип, карактарын деже шашкылап каан. Медицина экспертизазының бадыткааның ёзугаар алырга, кыдаттар өлген кижилерни безин чыдалар-биле оттур шашкылап каан болган.

— Ол дээрге маочуларның бужар-чүттүг чоруу-дур. Ыракы Чөөн чүк кызыгааржылары бистерниң шуптувустуң өжээнниг кылывывысты ол чорук хайындырган. Боттарының дүмбей караңгы үүлгедиглериниң ужун дээрбечилер болур-чогууру-биле төлээш барганнар. Бистиң Төрээн чуртувустуң ыдыктыг кызыгаарларынче халдаарын семээн бүгү кижилер бистен моон соңгаар-даа чогуур ойтур согуну алыыннар дээрзин бис даңгыраглаан бис—деп, Василий Вишневский түңнеп чугаалаан.

Алдыы Михайловка.
Приморье край.

СЭТА-ның спорт медээлери

★ **ИНЦЕЛЬ.** Ол барыын-германн хоорайның катогунун кызылан дожуунуң кырынга болган делегейниң бирги чери дээш мотоциклдиг түңнел чарышка уфачы Габдрахман Кадыров делегей чемпиону деп бедик атты чаалап алган. Ол бүгү беш долгандырыгны кончуг дүрген эрткеш, 14 санны чедип алган. Ийиги, үшкү черлерни база-ла совет спортчулар, ленинградчы Юрий Ламбоцкий биле Владимир Цибров (Москва адаанда Лиховица хоорайдан) олар дараалаштыр алган.

• • •

★ **БИАТЛОН.** Спорттуң ол хевиринге делегей чемпиону Александр Тихонов Киров хоорайга болган, чурттуң бирги черу дээш маргылдаага киришкеш, алдын медальды чаалап алган. Ийиги черни база оон чурттажы, новосибиржи Виктор Маматов, үшкү черни ленинградчы Ренат Сафин алган. Оолдарның 3×7,5 км эстафетага чарыжынга бирги черни Эстониядан келген динамочу Тыну Пясукенуң командазы алган.

• • •

★ **ТРАМПЛИНДЕН ХАЛЫЫРЫ.** Горький хоорайның улуг трамплининге чурттуң бирги чери дээш маргылдаага чурттуң экс-чемпиону Михаил Веретенников 108 метр чедир шурай бергеш, тиилээн. Оолдар аразынга маргылдаага москвачы Евгений Брычкин 100 метр чедир шураш, тиилээн.

• • •

★ **КОНЬКИГЕ МАҢНААРЫ.** С. М. Кировтуң шаңналы дээш оон ады-биле адаан хоорайга болган маргылдаага даштыкы спортчу кыс, Берлинден келген динамочу, 19 харлыг Рут Шляйгомахер бир дугаарында тиилээн. Эр улус аразынга чарышка алма-атачы Александр Керченко эрткен. Хоочун конькичи Станислав Селянин (Иркутск) болгаш көрей кыс Ким Ок Сун олар база дүрген маңнаан. Ол 22 харлыг көрей кыс 3 муң метр черни хат-бораңныг хүн безин 5 минута 9,5 секунда иштинде маңнап эрткен.

• • •

★ **ШАНАК СПОРТУ.** Бистиң чуртувуска бир дугаар эрттирген, латви хоорай Цесиске болган ол маргылдаага Грузияның, Латвияның, Ленинград областың спортчулары киришкен. Ригажылар Роланд Употниекс биле Ойяре Андерсон олар 78 м бедик дагдан 725 м черни 52,7 секунда иштинде эрткеш, тергиидээннер. Ленинград областан келген школачылар Виктор Морозов биле Александр Доронин олар база дагдан шанактыг дүрген баткан.

• • •

★ **ЧИИК АТЛЕТИКА.** Москваның «Аныяк пионер» стадионунуң 200 м оруунга москвачы Алла Колесникова 1.500 метр черни 4 минута 29,4 секунда иштинде маңнап эрткеш, чаа делегей рекордун тургускан. Виктор Балихин (Минск) моондактарлыг 110 м черни 13,9 секунда иштинде маңнап эрткен. Европага сезонда дээре түңнелди көргүскен. Брянскиге маргылдаага Татьяна Пастухова дисканы 52 м 86 см шывадапкаш, делегейге сезонда дээре түңнелди чедип алган.

Организастыг, эки эрттирер дээш

Кержэ, чөпшээрел ёзугаар аңнап, аң-өлүктү дужаары күрүне ужур-дузалыг херек. Оон аңгыда, аңнаашкын кижилерниң кадыкшылын быжыглаар, аңныыр спортунга хандыкшыдар, бодун часпас адыгжы кылдыр белеткээр, дадыгып быжыктырар. Ол чорук оран камгалалынга база-ла улуг ужур-дузалыг.

Бистиң республиканың аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелиниң Кызыл хоорайда база районнарда эге организацияларының, ол ышкаш районнар ниитилелдериниң отчёт-соңгулдалыг хуралдары амгы үеде чаа-ла эгелеп турар.

Бо чугула кампанияны бедик деңнелге эрттирер дээш хоорайларда, районнарда аңчыларның, балыкчыларның эге организацияларының болгаш ниитилелдериниң даргалары, баштаар черлериниң кежигүннери база ниитилелдиң бүгү кежигүннери Төрээн чурттуң шимчевес болгаш дириг бойдус байлаан камгалаары хамааты кижи бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгелериниң бирээзи дээрзиниң дугайында лекция, беседа, тайылбыр-массалыг ажылдарны чоннуң ортузунга күштелдирери база-ла чугула, улуг ажыл болуп турар. Бо-ла хемчеглерни идей-политика талазы-биле бедик деңнелге эрттиреринде партия, совет организациялары-биле харылзажып, арга-сүмезин ап, оларның удуртулгазынга, боттуг дузазынга даянып ажылдаар ужурлуг.

1968 чылда аңчыларның болгаш балыкчыларның чамдык районнар ниитилелдери эки ажылдаан. Оларга Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем районнарда болгаш өске-даа черлерде ниитилелдерни хамаарыштырып болур. Чижээ, организас-массалыг болгаш биотехниктиг ажылдар эки тургустунган. Эрткен чылын аңчылар ниитилелдериниң кежигүннери 236 бөрүнү, 500 ажыг араатан куштарны чок кылган. Төтчеглекчи чорукту кылганы болгаш аңныыр чурумун үрээни дээш 112 протоколду тургускан.

Районнарның аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелдериниң, коллективтерде эге организацияларының даргалары отчёт-соңгулдалыг хуралдарны организастыг эрттирип, аңаа чугула ужур-дузалыг ажылдарны чугаалажырын чедип алырда эки белеткелди баш удур чорудар.

Отчёт-соңгулдалыг хуралды кажан, каяа эрттирер дугайын партия, совет, профэвилел органнар, администрация-биле дугуржуп чугаалажыр, планны кылыр.

Отчёт-соңгулдалыг хуралдарның болур хүннеринге чедир район ниитилелиниң чөвүлел кежигүннеринге соңгудар кандидатураларның атдаңзызын тургузуп, партия, совет органнар-биле чугаалажып, кандидатураларны бүгү талазы-биле өөренип көрген турар. Хуралга кылыр илеткелди төлевилеп бижээш, партия, совет органнар-биле чугаалажып, бадыладып алыр.

Чөвүлел кежигүннеринге эң-не идепкейлиг кижилерни: аңчыларны, колхозчуларны, совхоз ажылчыннарын болгаш хөй-ниитиниң өске-даа төлээлерин соңгуур ужурлуг. Чөвүлелдиң кежигүнүнге соңгуттурганнар бойдустуң байлаан камгалаарын күштелдирер дээш идепкейлиг чоруун көргүзүп, күжениишкинниг ажылдаар, бойдустуң байлаан үрегдеп, төтчеглеп хыдырларга удур эптеш чок демиселди чорудар хүлээлгелиг.

Район конференциязының хүн айтырыы: баштаар черниң отчёду, ревизия комиссиязының отчёду, чөвүлел кежигүннерин соңгууру, республика конференциязынга баар төлээ соңгуурv болуру чугаажок.

Аңчылар болгаш балыкчыларның районнарда ниитилелдериниң, эге организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралын идей-политика талазы-биле көдүрлүүшкүннүг, организастыг эрттирер төлээде партия, совет органнар-биле, ажыл-агыйларның, бүдүрүлгелерниң база албан организация черлериниң удуртукчулары, ында хөй-нииити организациялары-биле быжыг харылзааны тудар.

Аңчыларның болгаш балыкчыларның район ниитилелдериниң, коллективтерде эге организацияларының чаа азы катап соңгуткан даргаларынга боттуг дузаны доктаамал чедирери негеттинип турар.

А. ЭРТИНЕ,
республиканың аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелиниң баштаар чериниң даргазы.

Чемпионну тиилээн

Баскетболга Кызыл хоорайның бирги чери дээш маргылдаага киржип турган эр улус командаларының ийи бөлүүнүң тиилекчилери, түңнел оюннарга киржир дөрт команда илереп келген турда, кайы команда, кайы команда-биле ойнаарын тодарадыры чугула апарган. Бистиң чуртувустуң өске хоорайларынга эрттирип турар маргылдааларның чуруму биске ажыглаары күзенчиг-дир. Мен бодаарымга, ийи бөлүкке чарар командаларның шыырактарын болгаш кошкактарын шыгыы аңгылаары чугула. Ынчаар кылыр болза маргылдаа солун болгаш массалыг болур.

Бисте бедик мергежилдиг судьялар барык чок, а маргылдааларга судьялап турар кижилер хүлээлгезин багай күүседип турар. Судьяларның командаларны ынак болгаш ынак эвес деп ылгап, бир командаже чая судьялап турары шын эвес. Баскетбол дээрге бедик мергежилди негээр оюн болгай, ойнакчы бөмбүктү бичии-ле эпчок тудуп алыр болза, судья ону шиидип каар эргелиг. А бисте баскетбол маргылдаалары хүрежир оюн апарганы шын эвес.

Түңнел маргылдаага педагогика институдунуң, кедээ ажыл-агый техникумунуң, республика типографиязының командалары болгаш «Динамо» киришкен. Маргылдааның негелдезин ёзугаар тиилекчи командага шилчиир кубокту, а оон ойнакчыларынга мактал бижиктерни тыпсыр ужурлуг. Бистиң командавыс шыырак команда «Динамо»-биле ойнааш, берге тиилелгени чедип ап, найысылалдың чемпиону болза-даа, биске шаңналдар тывыспаан. Спортчу ат-алдарны хүндүлээри чугула.

Кызыл хоорайның кушкультура болгаш спорт комитединиң даргазы эш Коновалов түңнел оюннарны анализтээр, шаңналдарны тыпсыр турган, шуут келбээн.

Типографияның командазы республика чемпиону «Динамону» уткаш, Кызыл хоорайның болгаш «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң чемпиону болган.

С. ЧЕМКОВ,
команданың капитаны.

ЧУРУКТА: республика типографиязының баскетбол командазы (солагай талазындан бир дугаарында С. Чемков).

Редактор К. Н. ДИИГА.

АЖЫЛДААРЫН КҮЗЭЭРЛЕРГЕ

Күш-ажыл курлавырларын ажыглаарының органнары «Тыва тудуг», «Тыва кедээ тудуг» трестеринге болгаш «Тыва кобальт» комбинатка ажылдаар кижилерни чыып турар.

Ажылчыннарны хүлээп алырының чуруму:

а) 2 чыл хуусаалыг керээ чарган ажылчыннарга тудуг организациялары болгаш «Тыва кобальт» комбинат 200 рубльдиң акша дузаламчызын көргүзер. Оон бир чүзүн ажылдаары-биле келгеннерге дарый бээр, а артканын керээниң хуусаазы төнгенде бээр;

б) ажылчынның чурттап турар черинден көжеринге, эт-севин чедирип алырынга үндүрер чарыгдалды керээ чарган организация төлээр;

в) кадржып ажылдаар күзелдиг кижилерге ажыл-агый чарыгдалынга үндүрери-биле 200 рубльди чээлиге бээр. Ону бүдүн чартык чыл иштинде эгидип бээр;

г) келген кижилерни общежитиеге чурттадыр болгаш орун-дөжек херекселдери, ажылчын хеп-биле хандырар.

Ажылчыннарны Кызылда, Ак-Довуракта тудугларже, «Тыва кобальт» комбинатче чорудар. «Тыва кобальт» комбинатче 8, 10 класс доосқан оолдарны болгаш мергежээн электриктерни, слесарьларны болгаш аппаратчиктерни чорудар. Организастыг чыылда-биле келгилээн кижилерни тускай мергежилге ажылдатпышаан, хуула болгаш бригада аргазы-биле өөредир.

Организастыг чыылдага 18—55 хар назылыг кижилерни хаара тудар.

Ажылдаар дээн кижилер райкүүскомнарны, ВЛКСМ райкомнарын, кедээ Советтерни, Кызыл хоорайның Кочетов кудумчузунда 46 бажыңда чонну ажылга киирип таарыштырар пунктуну (телефону 33-48) болгаш Күш-ажыл курлавырларын ажыглаарының эргелелин (адрези—Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 38, телефону 29-14) дамчыштыр тудугларже, «Тыва кобальт» комбинатче чорудуп болур.

Кызылдың тууйбу заводунга

доктаамал ажылдаар кылдыр инженер-техниктиг ажылдакчылар, ажылчыннар, трактористер, слесарьлар, электроканнакчылар, бедик мергежилдиг печка салыкчызы, бызаңчы херегледдиниң турар. Бо мергежилдерниң кижилерин завод чалап, чурттаглга бажыңнары-биле 1969 чылдың дургузунда хандырып бээрин аазап тур.

Заводтуң дирекциязы.

КИНО

МАРТ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Эр улустуң чугаазы» 12.30, 2.15, 4, 5.45, 7.30, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Революцияның аъттыг шерии» 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Анжелика болгаш хаан» 2, 4, 6. «Тудор» (1-ги, 2-ги сериялары) 8 шактарда.

Садып алыкчыларга

«Волга», «Москвич», «Запорожец», «Фиат» автомашиналарны садып алырын күзээн кижилерниң кичээнгейинге.

1969 чылдың март 15-тен апрель 19-ка чедир эртенгиниң 9 шактан 13 шакка чедир суббота санында Кызылдың Октябрьская кудумчузунуң 29 дугаар бажыңында Кызылторгтуң автомашиналарны садып алырының ээлчээн катап даңзылаары чорудар.

КЫЗЫЛТОРГ.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың, № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, культура килдизиниң 37-13, кедээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуу килдистериниң 21-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41 Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-нии Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1). ТС 00282